

Långsiktigt planerings-
underlag inför
kommunfullmäktiges
budget 2017-2019

Bredd & spets

Vägen till
kunskapsstaden
Göteborg

INNEHÅLL	sida
Sammanfattning	6
Inledning	8
Förutsättningar och övergripande drivkrafter	10
Trender i omvärlden	18
Interkulturellt samhälle kräver tillvaratagande av kunskapsbärare	18
De idéburna får allt större plats som jämbördig kunskapsproducent	23
Digitaliseringen gör kunskap alltmer tillgänglig och delad	28
Vetenskap som förenas och förenar - tvärvetenskaplighet och samverkansformer	31
Ökat fokus på innovationsklimat	34
Kraven på innovationsförmåga i offentlig verksamhet ökar	40
Kunskap - vad och för vem?	45
Förändringstryck på högre utbildning	49
Kompetens för ett längre arbetsliv	53
Beslutade långsiktiga ambitioner	58
Möjliga vägar framåt	62
Referenser och länkar	68

Sammanfattning

Denna rapport bör läsas ihop med stadsledningskontorets tidigare års planeringsunderlag om framtidens näringsliv och framtidens arbetsmarknad och arbetsliv.

Göteborg är en stad som växer. På grund av födelseöverskott och invandring beräknas Göteborg ha runt 624 000 invånare 2025, en ökning med cirka 80 000 personer. En stad som växer bör växa på rätt sätt för att få en positiv utveckling.

Tillväxt och innovationer skapas i hög grad i storstadsregioner världen över. En nyckel till framgång för Göteborg är om staden kan ta till vara den kunskap som finns och samtidigt attrahera ny kompetens. I en kunskapsstad och hållbar innovationsstad skapas nya arbetstillfällen för den växande befolkningen. I en stad som stagnerar tas inte kraften i en växande befolkning till vara. Då ökar risken för utanförskap och social oro.

I en globaliserad och digitaliserad värld ökar specialiseringen och komplexiteten. Andelen jobb utan krav på längre utbildning blir allt färre. Grundläggande är att skolan måste klara av att ge relevant utbildning av hög kvalitet till många, för en nödvändig kunskapsbredd. Universitet och andra lärosäten ska komplettera med spetsutbildning och flerdisciplinära samarbeten för att attrahera studenter och forskare från andra länder.

Interkulturella kunskaper är viktiga i en innovationsstad. När kunskapsbärare från olika kulturer möts och utbyter erfarenheter, kan en positiv spiral uppstå med nya produkter, tjänster och arbetsformer. Göteborgs Stad har en roll i att vara med och skapa mötesplatser värda namnet för att undvika att isolerade öar bildas.

EU pekar ut ett antal nyckelkompetenser för livslångt lärande, bland annat kommunikativ förmåga, social kompetens och digital kompetens. Vi ser nya former av engagemang som föds med hjälp av ny teknik. Individuella studier online och öppna nätkurser ökar, samtidigt som människor kan kommunicera och utbyta kunskaper över hela världen i realtid. Civilsamhället ser möjligheter att driva utvecklingen utan att vänta på politiker och experter. Medborgarinitiativ ökar och medborgarinflytande blir viktigare. En maktförskjutning är på väg till förmån för den idéburna sektorn och den sociala ekonomin.

Inom näringslivet är behovet av innovationer stort. Även inom den offentliga sektorn krävs innovationer och socialt entreprenörskap för att lösa den svåra ekvationen med krympande resurser och ökad efterfråga på välfärdstjänster. Nya partnerskap för kunskapsutveckling är nödvändiga - mellan offentliga sektorn, frivilliga organisationer, näringslivet, akademien och medborgarna. Innovationsupphandling, där många parter bidrar med olika kunskaper för att leverera lösningar som ännu inte finns, är en väg.

Göteborgs Stad har som mål att vara en klimatsmart stad i världsklass och dessutom en socialt hållbar och jämlik stad. Med dessa dubbla styrkor har staden en möjlighet att aktivt driva på kunskapsstaden. Miljö- och klimatarbete kräver spetskompetens och staden behöver fortsätta agera som test- och innovationsarena i syfte att locka till sig globalt utvecklingskapital och nya företag. En jämlik stad kan bara nås om befolkningen i stort har nödvändiga kompetenser och fortsätter att vidareutbilda sig, vilket är en förutsättning för att ta sig in på och hålla sig kvar på arbetsmarknaden.

Göteborg november 2015

Foto Lo Birgersson

Inledning

Uppdraget

En hög förändringstakt och starkare omvärldsberoende ställer högre krav på kommunens styrprocesser. Kommunstyrelsen har sedan tidigare gett stadsledningskontoret i uppdrag att utveckla och förstärka arbetet med omvärldsanalyser och strategisk planering. Omvärldsanalyser ska resultera i kommungemensamma omvärldsbilder och skapa förutsättningar för dialog och medvetenhet kring viktiga aktuella framtidsfrågor.

Stadsledningskontoret har under hösten 2015 valt att fokusera på temat framtidens kunskapsstad. Denna rapport tar upp viktiga omvärldsförändringar för Göteborg som kunskapsstad 2025. Inför kommunfullmäktiges budget 2017 kommer rapporten att vara en del av budgetunderlaget till partierna. Syftet med rapporten är också att ge idéer och väcka diskussion kring Göteborg som framtidens kunskapsstad.

Metod

För att få en bred belysning på temat har två workshops genomförts med representanter från olika förvaltningar, bolag, näringsliv, myndigheter, akademi och externa intresseorganisationer. Omvärldsanalys innebär att lyfta blicken utanför den egna organisationen och utanför den arena man verkar på, för att upptäcka trender och skeenden i omvärlden. Med hjälp av deltagarna har trender och skeenden värderats för att undersöka vilka som har störst betydelse för göteborgarna. En arbetsgrupp på stadsledningskontoret har ansvarat för rapporten och genomförandet av workshops för att analysera:

- Vilka förändringar i omvärlden påverkar Göteborg som framtidens kunskapsstad 2025?
- Vilka blir konsekvenserna för göteborgarna?
- Vilka långsiktiga utmaningar medför konsekvenserna för Göteborg?

Förslag till vägval

Utifrån trendernas konsekvenser och långsiktiga utmaningar för Göteborgs Stad och gapet mellan politiskt beslutade ambitioner och nuläge, avslutas rapporten med förslag till möjliga vägar framåt för Göteborgs Stad för att bättre möta göteborgarnas möjligheter att vara en del av och bidra i framtidens kunskapsstad.

Särskilt tack

Ett stort tack riktas till de värdefulla inspel som deltagarna från följande organisationer har bidragit med:

Arbetsförmedlingen	IntersectionPoint AB
Arbetsmarknads- och vuxen- utbildningsförvaltningen	Johannebergs Science Park
Bostads AB Poseidon	Lokalförvaltningen
Business Region Göteborg	Länsstyrelsen Västra Götaland
Coompanion	Manpower
Chalmers högskola	Park- och naturförvaltningen
Drivhuset	Sahlgrenska Science Park
ESF-rådet	SDF Västra Hisingen
Fastighetskontoret	SDF Östra Göteborg
Fryshuset	Social resursförvaltning
Företagarna Region Västra Götaland	Stadsbyggnadskontoret
Förvaltningen för konsument och medborgarservice	Stadshus AB
Göteborgs Förenade Studentkår	Tillväxtverket
Göteborg & Co	Trafikkontoret
Göteborg Energi	Travos AB
Göteborgs Kyrkliga Stadsmission	Unionen, Göteborg
Göteborgsregionens kommunalförbund	Upphandlingsbolaget
Göteborgs Universitet	Utbildningsförvaltningen
HBTQ-rådet	Vidunderlig AB
	Västra Götalandsregionen
	Västsvenska Handelskammaren

Förutsättningar och övergripande drivkrafter

Den framtida kunskapsstaden

För att sälla sig till vinnarskaran i den ökande internationella konkurrens som drivs av globalisering och urbanisering är det idag, inte minst i Sverige, en vanlig målsättning att vara eller utvecklas mot att vara en kunskapsstad. En nod i den globala ekonomin – med spetsforskning och högteknologisk industri som attraherar en välutbildad befolkning. Dessa målsättningar lägger ofta fokus på den högpresterande delen av begreppet kunskapsstad och riskerar att hamna i en mållkonflikt med den sociala hållbarheten och på sikt göra staden till en mindre attraktiv plats att bo på. Globaliseringen och urbaniseringen tenderar även att driva en ökad polarisering. Man riskerar att, med Hans Abrahamssons ord, få ”öar av excellens i ett hav av okunskap”¹. Det krävs ett bredare anslag, med användande av ett bredare kunskapsbegrepp, för att på riktigt bli en kunskapsstad – med både spets och bredd.

En kunskapsstad där man tar bredden på allvar skulle sannolikt få många fler positiva bieffekter än bara ökad ekonomisk tillväxt och skulle dessutom bidra till en än spetsigare spets.

Vidgat kunskapsbegrepp behövs

Att ensidigt satsa på den spetsiga delen av kunskapsstaden riskerar att få människor att känna främlingskap och förstärka sociala problem. Med ett vidgat kunskapsbegrepp kan dock viljan att vara en kunskapsstad överbygga konflikten snarare än förstärka den. En kunskapsstad där man tar bredden på allvar skulle sannolikt få många fler positiva bieffekter än bara ökad ekonomisk tillväxt och skulle dessutom bidra till en än spetsigare spets.

Allt mer komplexa samhällsutmaningar gör det viktigare att analysera utifrån olika perspektiv för att se helheten. Betydelsen av den erfarenhetsbaserade kunskapen ökar, den praktiska klokheden och interkulturell kompetens, som inte med nödvändighet avspeglas i hög utbildning eller praktisk know-how. Ett medskapande som gör det möjligt för människor från olika delar av världen och med olika förutsättningar och erfarenheter att bidra till kunnande som kan ge verklig innovation och kreativitet på exempelvis stadsbyggnadsområdet. Och detta på lika villkor, utifrån människors egna förutsättningar, inte på de redan etablerades.

Är Göteborg den framtida kunskapsstaden som också är en hållbar innovationsstad med bredd och spets som ingång? En stad där invånarna har en hög utbildnings- och

1. Mistra Urban Futures Report 2015:6, Hans Abrahamsson, Göteborg i världen – Stadens historia förklarar nuet och hållbarheten.

kunskapsnivå som underhålls och växer, där befintlig kunskap och kompetens lyfts fram och sprids och där ny kunskap ständigt skapas både i det lilla och i det stora? En stad som lockar internationella studenter, forskare och arbetskraft med spetskompetens? Är Göteborgs Stad en arbetsplats som tillåter nyfikenhet och kreativitet, som skapar förutsättningar för nya innovationer och arbetssätt?

Megatrender - övergripande drivkrafter

Megatrender är de stora, globala förändringarna som påverkar eller kommer att påverka oss i framtiden. Dessa trender är starka drivkrafter som driver andra trender i samhällsutvecklingen. Som stad kan vi aldrig ändra en megatrends riktning men vi kan vara medvetna om dess påverkan på Göteborg och agera metodiskt på dess effekter.

Globaliseringen

Globaliseringen innebär att gränser suddas ut. Fler och fler länder integreras mer och mer i ett globalt ekonomiskt och teknologiskt nätverk. Vi blir allt mer beroende av varandra och störningar och innovationer fortplantas snabbare och påverkar fler. Människor, varor och kapital rör sig betydligt lättare och snabbare mellan länder och därmed även idéer, kulturer, värderingar och information. Utvecklingen drivs på och nya ekonomier utvecklas snabbt, ofta utan att behöva gå igenom de faser som de gamla gjorde.

En av de starkaste trenderna inom globaliseringen är en snabbt ökande medelklass. År 2022 förväntar sig FN att andelen som ingår i medelklassen är större än andelen fattiga. FN:s millenniemål om att, jämfört med 1990, halvera antalet människor som lever i extrem fattigdom till år 2015 uppnåddes redan 2010 och utvecklingen förväntas fortsätta åt rätt håll. En ökande medelklass innebär mer köpkraft och fler tillväxtmarknader blir intressanta inte bara som producenter utan också som konsumenter. De växande inhemska marknaderna stärker betydelsen av närvaro och transnationella företag utlokaliserar allt mer även av de strategiska funktionerna till tillväxtekonomier. Fler och fler länder integreras därmed allt mer i världsekonomin och föreställningen om ett innovativt väst och ett tillverkande öst och syd blir allt mer förlegad.

Föreställningen om ett innovativt väst och ett tillverkande öst och syd blir allt mer förlegad.

Utbildningsskillnaderna mellan länder minskar och en allt större andel av barnen i utvecklingsländer har tillgång till grundläggande skolgång, hittills under tjugohundratalet har andelen ökat från 82 till 90 procent. Än snabbare går utvecklingen när det gäller andelen högutbildade. Till exempel har Indien och Brasilien fördubblat och Kina fyrdubblat andelen högskoleutbildade sedan år 2000. Även volymen av internationella studenter har ökat dramatiskt vilket bidrar till ökat utbyte av idéer och värderingar.

Också i satsningar på forskning och utveckling sker en förskjutning av den globala balansen. På det området är dock spridningen mycket mindre, förskjutningen är egentligen bara riktad mot Kina som under tjugohundratalet mer än fördubblat sin FoU uttryckt som andel av BNP och idag står för en knapp femtedel av det totala antalet patent i världen.

När allt fler av tillväxtekonomierna, i allt högre grad, ställer om mot produkter och tjänster med högre förädlingsvärde ökar den internationella konkurrensen ytterligare vilket driver behovet av specialisering. Företag blir mer nischade och kompetensbehovet mer specifikt. De behöver samverka med andra företag och aktörer för mer komplex produktutveckling och ingå i globala och regionala värdekedjor, med bland annat närhet till stabila transportsystem. Effekten blir att befolkning och produktion allt mer koncentreras till större städer, där den kritiska massan av arbetskraft och företag underlättar samarbete och att hitta och dela kompetens. Det blir vanligare att det är städer, snarare än nationer, som företag väljer att etablera sig i.

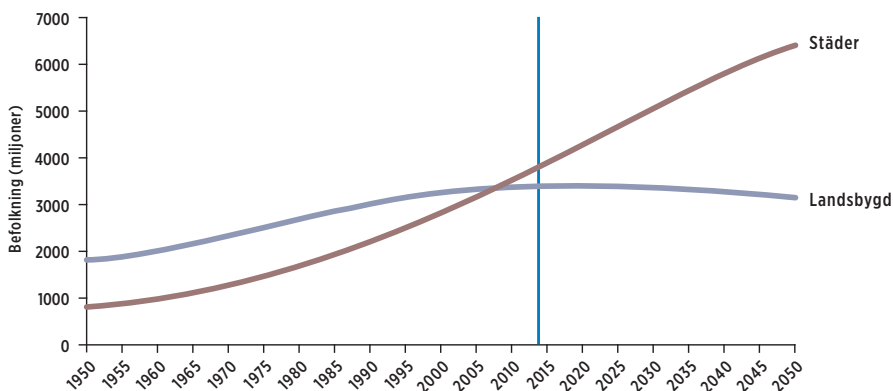

Foto Lo Birgersson

Urbaniseringen

Globaliseringen är alltså intimt sammanflätad med urbaniseringen. Förflyttningen av den befolkningsmässiga tyngdpunkten från landsbygd till städer fortsätter i snabb takt. Enligt FN bodde 750 miljoner personer i städer år 1950, idag bor nästan fyra miljarder i städer, och år 2025 förväntas den siffran ha stigit med nästan ytterligare en miljard. År 2008, bodde för första gången fler i städer och tätorter än på landsbygden.

Majoriteten av världens befolkning bor i stadsområden

Figur: Andel av jordens befolkning som bor i städer respektive på landsbygden

Källa: FN: World Urbanization Prospects 2014

Urbaniseringen är nära knuten till ekonomisk tillväxt, mer än 80 procent av BNP genereras i urban miljö. Det verkar dock inte finnas något direkt samband mellan en stads invånarantal och dess konkurrenskraft. Det räcker inte att växa, man bör växa på rätt sätt. Om invånarökningen medför ökade flaskhalsar och ökad social oro kan det upphäva de förväntade vinsterna av ett större utbud av arbetskraft.

Även om växande städer inte med nödvändighet ökar sin konkurrenskraft kan de bidra till en ökad konkurrens om kompetent arbetskraft. Strukturella utmaningar som infrastruktur, transporter, bostäder och energi kräver stora investeringar och behov av smarta lösningar. Detta lockar i sin tur till sig transnationella företag och med dem kompetent arbetskraft, arkitekter, stadsplanerare och forskare från hela världen.

Migrationen

Migrationen är en integrerad del av urbaniseringen i form av omflyttning av folk från landsbygd till städer. Den är också en viktig del av globaliseringen.

Antalet internationella migranter ökar stadigt, från 175 miljoner vid millennieskiftet till 232 miljoner år 2013 och till år 2040 förväntas antalet ha stigit till 400 miljoner. Globaliseringen har kraftigt ökat arbetskraftens mobilitet, ekonomisk migration är idag

den snabbast växande gruppen migranter. Ofta är högutbildade och högkompetenta mer rörliga och speciellt utvecklingsländer riskerar att drabbas av ”brain drain”, i värsta fall i kombination med ”brain waste” i destinationslandet – att migranten inte får sin kunskapsnivå validerad och därför arbetar under sin kapacitet.

Den internationella migrationen sprider kultur, språk och idéer över hela världen och bidrar till närmare kontakter mellan ursprungs- och destinationsland. De ständigt förbättrade kommunikationsmöjligheterna gör att många migranter idag upprätthåller nätverk av anhöriga och vänner inte bara i det gamla och nya hemlandet utan över hela världen. Många slår inte nödvändigtvis ner sina bopålar permanent utan håller utkik efter bättre möjligheter på någon annan plats.

En globalt viktig effekt av migrationen som ibland förbises är remitteringar – överföring av pengar – från migranter till sina hemländer. År 2013 beräknas remitteringarna till utvecklingsländerna ha uppgått till drygt 400 miljarder dollar, mer än tre gånger så mycket som det officiella utvecklingsbiståndet till länderna. Eftersom remitteringarna förutspås öka kraftigt de kommande åren medan biståndet förväntas ligga stilla, ökar denna skillnad vilket sannolikt påverkar dynamiken i förhållandet mellan givande och mottagande stater. En möjligen än viktigare form av överföring är de ”sociala remitteringarna” – spridningen av idéer, teknologi, och information till ursprungsländerna.

Polarisering

Ökningen av medelklassen världen över bidrar till en stor global förändring och förväntas pågå det kommande decenniet. Men ökningen har en baksida. Västståndet är ojämnt fördelat både mellan länder och inom länder och klyftorna fortsätter att öka mellan samhällsgrupper. Skillnaderna i inkomster leder till sociala spänningar. På grund av de ökade ömsesidiga beroendeförhållanden som globaliseringen innebär kan eventuella urladdningar få vittgående effekter för fler länder än det aktuella landet.

Den internationella migrationen sprider kultur, språk och idéer över hela världen.

Även specialiseringen och utvecklingen mot mer förädlade produkter och tjänster kan leda till ökade sociala klyftor. Det behövs utbildning, både för staden och individen, för att ”hånga med” i utvecklingen och därmed kunna stå sig i konkurrensen om kunskap. För en stad innebär det att skapa förutsättningar för att locka till sig spetskunskap, för individen att skaffa sig kunskap och utbildning. Det finns då risk för ett A- och ett B-lag; de som är efterfrågade i den ökade konkurrensen och de som inte är det.

Även i Sverige såsom på andra håll ökar klyftorna och effekterna av andra länders skillnader påverkar också oss. På lång sikt är det svårt att förutse vad detta kommer att ge men att det påverkar sociala förhållanden är säkert. Högre utbildade har också bättre hälsa och bor i mer attraktiva områden. De som inte är högutbildade löper större risk att hamna utanför arbetsmarknaden och i ett utanförskap.

I globaliseringens och digitaliseringens tid, med robotisering och automatisering, försvinner arbetsuppgifter som ligger inom medelklassens kunskapsram. Det blir mer konkurrens om lättare arbetsuppgifter och de lägre lönerna stagnerar. För att kunna konkurrera om de mer avancerade uppgifterna behövs tid och utbildning vilket gör att det finns färre med de specifika kunskaperna och lönerna går upp i konkurrens om just den arbetskraften. När det dessutom är få som äger teknologi och spetskunskap går mycket av inkomsterna till dessa få.

Sverige i ett globalt sammanhang

Sverige är i egenskap av öppen, exportberoende ekonomi med liten hemmamarknad och stort utländskt ägande i hög grad påverkat av globaliseringen. År 2014 arbetade 640 000 svenskar, eller 22 procent av de anställda i näringslivet, i ett utländskt ägt företag. En ökning sedan millennieskiftet med 190 000 anställda, från 19 procent. I storstäderna är en större del av näringslivet utlandsägt och ökningen går något fortare. I Göteborg var 58 000 personer, eller 26 procent, anställda i ett utlandsägt företag – 20 000 fler än år 2000.

Sverige ligger relativt väl till inför den ökade internationella konkurrensen vilket topplaceringar i internationella rankingar av konkurrenskraft och innovationsförmåga vittnar om. En högteknologisk profil, hög nivå inom IT och åtminstone i europeiskt perspektiv stor satsning på FoU innebär att vi bör gynnas av en fortsatt snabb teknologitveckling. Jämförelsevis god välfärd och social sammanhållning och ett transparent system är andra faktorer som förväntas ge konkurrensfördelar och attraktionskraft.²

Foto Klas Eriksson

2. Till exempel rankas Sverige trea av 141 länder i WIPO:s (World Intellectual Property Organization) Global Innovation Index 2015 och nia av 140 länder i WEF:s (World Economic Forum) Global Competitiveness Report 2015-16.

Urbaniseringsgraden ökar

Urbaniseringen som omflyttning av folk från landsbygd till städer är i stort sett avslutad i Sverige. Hittills under 2000-talet är det faktiskt något fler som har flyttat från en större stad till landsbygden än tvärtom. Däremot finns fortfarande en viss rörelse från landsbygd till mindre orter och från mindre orter till större.

Urbaniseringsgraden, hur stor andel av befolkningen som bor i städer, fortsätter där- emot att öka men alltså inte beroende på en omflyttning från landsbygden. Det är istället barnafödandet och invandringen som idag driver den ökade graden av urbani- sering i Sverige. 2014 bodde 18 procent av svenskarna i någon av de tre storstäderna men 24 procent av barnen föddes och 25 procent av invandrarna bosatte sig där.

Även om nettoomflyttningen från landsbygd till mindre orter och från mindre orter till större i absoluta tal är tämligen liten så resulterar den ändå i en kompetensförflyttning. Av de som flyttar för att läsa på universitet är det en betydligt större andel som efter studierna stannar kvar i universitetsregionen eller flyttar till storstan, än som flyttar tillbaka till ursprungsorten.

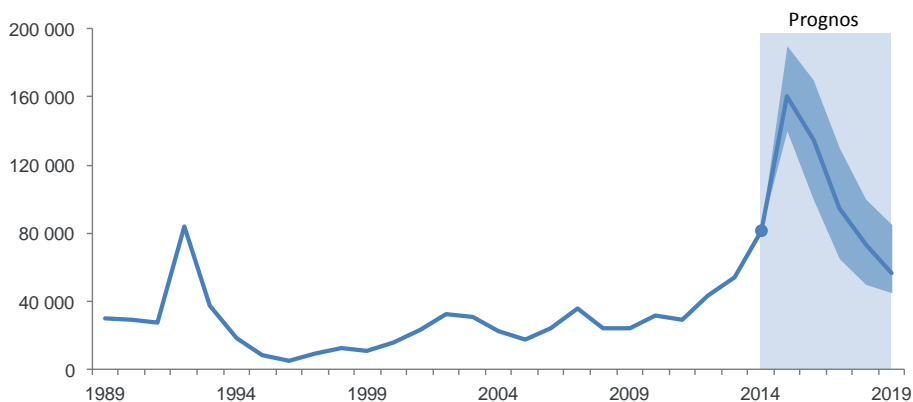
Faktor X - oväntad demografisk utveckling

I sin senaste befolkningsprognos för riket förutspår SCB att antalet svenskar kommer att växa med 1,2 miljoner till år 2025. En tredjedel av ökningen är födelseöverskott och två tredjedelar är inflyttning från utlandet. En stor ökning förväntas när det gäller människor som fötts i ett land med låg eller medel HDI³, ungefär en halv miljon personer eller nästan en fördubbling jämfört med idag.

Osäkerhetsfaktorer och oförutsedda händelser kommer alltid att finnas. En oväntad utveckling, kallas ofta för faktor X, kan ha avgörande betydelse för en kommun. En sådan faktor är den stora flyktingströmmen genom Europa, varav en del fortsätter upp till Sverige och Göteborgsregionen.

Den extraordinära flyktingsituationen har i stora delar satt EU:s gemensamma grundprinciper för asylmigration ur spel. Den framtida utvecklingen är för tillfället väldigt svårbedömd. Migrationsverket har i sin senaste prognos tvingats ta fram scenarier både utifrån antaganden om hur EU-samarbetet kommer att utvecklas och hur kriget i Syrien utvecklas. I sin prognos för 2015, gjord när det bara är tio veckor kvar av året, bedömer verket att de asylsökande i år kan hamna mellan 140 000 och 190 000. För de kommande fyra åren är deras hypotes att asylmigrationen gradvis minskas till runt 60 000 år 2019. En jämförelse med balkankrisen i början på nittiotalet visar vidden av utmaningen – den gången var egentligen hela ökningen koncentrerad till ett år, 1992 med 84 000 asylsökande. En nivå som uppnåddes redan under 2014.

3. Human Development Index används för att jämföra välståndet i olika länder och delar in länder i fyra kategorier; mycket hög, hög, medel eller låg HDI. 102 länder ingår i de båda översta, mer välutvecklade, kategorierna. <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>

Figur: Antal asylsökande i Sverige 1989-2014 och Migrationsverkets prognos 2015-2019 med lågt och högt antagande

Källa: Migrationsverket, bearbetning Göteborgs Stad

Effekterna på längre sikt är i nuläget närmast omöjliga att sia om, men att det under lång tid kommer påverka exempelvis behovet av bostäder och skolgång är helt klart.

Enligt stadsledningskontorets befolkningsprognos kommer Göteborgs befolkning att öka med drygt 80 000 till 624 000 personer år 2025, en något högre tillväxt än i riket. Andelsmässigt stora ökningar förväntas i grundskole- och gymnasieåldern som ökar under hela perioden och bland pensionärerna i främst 75- till 85-årsåldern eftersom fyrtilialisterna nu börjar ingå i denna åldersgrupp. Även denna prognos är starkt beroende av utvecklingen både när det gäller flyktingströmmarnas storlek och hur stor del av flyktingarna som till slut väljer att bosätta sig i Göteborg.

Göteborgaren bor idag i en av världens 538 städer i storleksklassen en halv till en miljon invånare. Under de närmaste tio åren förväntas de öka till 660. Den som vill bo i en lagom stor småstad kommer att få ett bredare utbud att välja mellan.

Trender i omvärlden

Interkulturellt samhälle kräver tillvaratagande av kunskapsbärare

Storstäder blir alltmer diversifierade och den globala rörligheten ökar. Kulturer möts varje dag i dialoger mellan samhällsgrupper och invånare. Ibland krockar kulturerna och negativa mönster uppstår där stereotyper befästs eller myter skapas. Men i mötet finns möjligheter och ny kunskap att vinna. Den värld staden vill vara öppen för finns redan i staden!

Utblick internationellt

När kunskapsbärare interagerar kan det skapa ett ökat flöde av kunskaper. Här finns förutsättningar för ömsesidig förståelse, dialog och delaktighet i samhället.⁴ En hörnsten för en framtida kunskapsstad. Europaparlamentet och rådets nyckelkompetenser för livslångt lärande⁵ bekräftar detta i flera av de kompetenser som identifierats som viktiga för kunskapsområdet. Specifika yrkesrelaterade färdigheter räcker inte i en ny värld med internationalisering och digitalisering resonerar man och konstaterar att "En positiv attityd innebär en förståelse för kulturell mångfald samt ett intresse för språk och interkulturell kommunikation."

I EU:s nyckelkompetenser för livslångt lärande nummer 1, 2 och 6 står bland annat:

- **Kommunikation på modersmålet:** Kommunikativ kompetens är ett resultat av att man tillägnat sig modersmålet, vilket är nära kopplat till utvecklingen av individens kognitiva förmåga att tolka omgivningen och relatera till andra.
- **Kommunikation på främmande språk:** Kommunikation på främmande språk inbegriper ungefär samma kunskaper. Den grundar sig på förmågan att förstå, uttrycka och tolka en rad olika samhälleliga och kulturella sammanhang.
- **Social och medborgerlig kompetens:** Denna kompetens omfattar personlig, interpersonell och interkulturell kompetens, och inbegriper alla beteendeformer som hjälper individen att delta i samhällslivet och arbetslivet på ett effektivt och konstruktivt sätt – särskilt med tanke på att samhället i allt större utsträckning präglas av mångfald – och vid behov lösa konflikter.

4. Om vikten av ett interkulturellt perspektiv i kommunal verksamhet. René León Rosales

5. EU:s nyckelkompetenser: 1) kommunikation på modersmålet, 2) kommunikation på främmande språk, 3) matematiskt kunnande och grundläggande vetenskaplig och teknisk kompetens, 4) digital kompetens, 5) lära att lära, 6) social och medborgerlig kompetens, 7) initiativförmåga och företagande samt 8) kulturell medvetenhet och kulturella uttrycksformer

Samtidigt pågår en homogeniseringsprocess, en ökad likriktning. Till exempel läggs i Sverige stor, ibland alltför stor, vikt på goda kunskaper i det svenska språket för att komma in i arbetslivet och samhället. Men i både Sverige och Göteborg blir internationella språk vanligare och religiösa värderingar förändras. Även nya språkformer skapas genom att nya variationer av majoritetsspråket utvecklas. I det mångkulturella London har en dialekt utvecklats som kallas för "Multicultural London English". Här har man sett att när nästan halva befolkningen i ett område samtidigt förvärvar ett andra språk har en ny dialekt utvecklats och påverkat ungdomskulturen.⁶ I Sverige ser vi en liknande trend bland framför allt ungdomar, vilket kan ändra synsättet på språk.

Möjligheter med det interkulturella samhället

Interkultur kan definieras som "Att olika kulturer: etniska och nationella kulturer, religioner, livsstilar, livsuppfattningar, tankesätt, språk, perspektiv etcetera samverkar, kompletterar och berikar varandra".⁷

Interkulturalitet, i relation till mångkultur, tar hänsyn till individen, inte bara till samhället eller en viss grupp. Den betonar interagerandet mellan individer och grupper. Interkulturalitet baseras på principer av jämlikhet, mångfald och positivt interagerande där man inte bara passivt tolererar andra utan även utforskar möjligheterna i otaliga möten. I Göteborgs Stads kulturprogram beskrivs interkultur som "att man lär sig kommunicera, samverka och samarbeta med människor från olika kulturer och subkulturer, med människor som har olika språk, religion, kultur, sexuell läggning och fysiska och psykiska förutsättningar".

Interkulturalitet baseras på principer av jämlikhet, mångfald och positivt interagerande där man inte bara passivt tolererar andra utan även utforskar möjligheterna i otaliga möten.

Många städer arbetar för utbyte och ökat kunskapsflöde mellan invånare. Man stadsplanerar och skapar mötesplatser och förutsättningar för kunskapsutbyten, så också i Göteborg. Vissa städer satsar även på att stoppa ryktesspridning och att ta vara på kunskapsbärare. Botkyrka kommun har inspirerats av Barcelona där man utbildar invånare i antiryktesspridning. Invånarna lär sig agera på argumentation kring stereotyper. De ska i vardagsmöten med invånare kunna upptäcka felaktigheter och bemöta med fakta och därmed få stopp på felaktiga rykten eller resonemang.

Med globalisering och digitalisering blir interkulturella kunskaper allt viktigare. För att kommunicera med människor, både "i verkligheten" och digitalt, krävs förståelse för vem mottagaren är. Interkulturell kommunikation handlar om att kommunicera

6. Contact, the feature pool and the speech community: The emergence of Multicultural London English. Jenny Cheshire, Paul Kerswill, Sue Fox, Eivind Torgersen. Journal of Sociolinguistics Volume 15, Issue 2, pages 151-196, April 2011

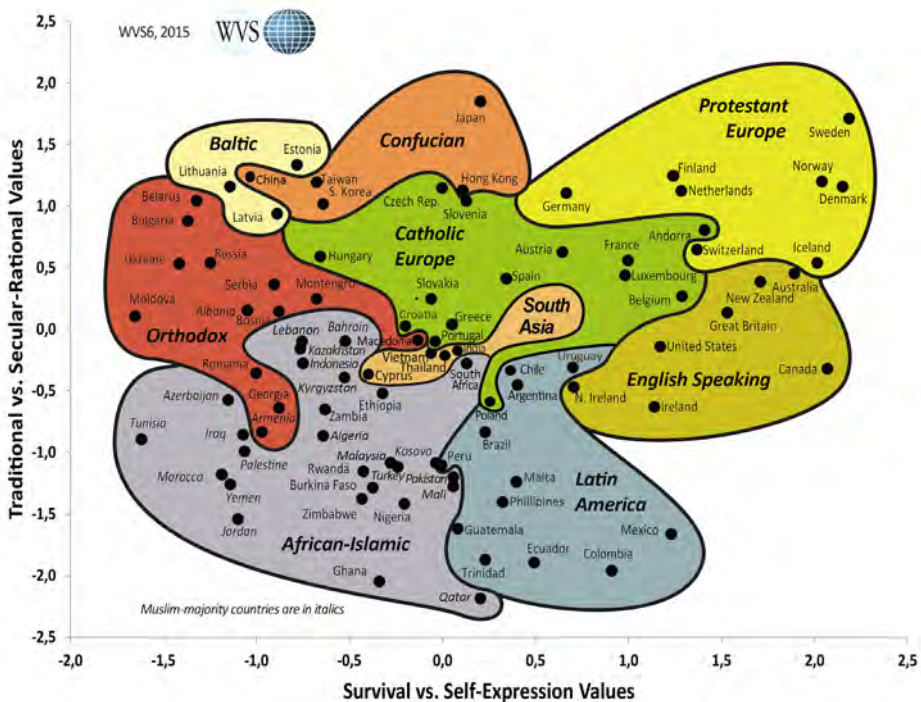
7. Interkulturell pedagogik och interkulturellt ledarskap Umeå, *Skolutveckling på mångfaldens grund* Den 15 april 2011 Professor Pirjo Lahdenperä

utifrån sin egen och andras bakgrund, språk och erfarenheter. För detta krävs ett normkritiskt förhållningssätt, både hos invånare och hos medarbetare i staden.

Världens kunskapsbärare finns redan i Göteborg

Våra värderingar utvecklas under påverkan av våra föräldrar, vänner, skolan och i viss mån medierna. Förr hade vi fler gemensamma referenspunkter – få kanaler på teve och skolorna såg i stort likadana ut. Göteborg har idag stor variation av kunskapsbärare med olika erfarenheter och bakgrund. Kompetenserna ser alltså olika ut och för att lyfta Göteborg till en kunskapsstad 2025 behöver dessa tas tillvara.

Sverige blir alltmer individualiserat och många växer upp i ett välfärdssamhälle där självförverkligande och frigörelse i form av information och kunskap värderas högt (se figur). Med allt fler referensramar kan var och en gå sin egen väg. I jämförelse med andra värderar svenskar självförverkligande högst. Den gemensamma kulturen är den individuella kulturen. Dagens ungdomsgeneration visar att vi möjligen befinner oss i en brytpunkt och att vårt samhälle blir mindre individualiserat där man värderar trygghet och familjeliv över individualism och självförverkligande.

Figur: Inglehart-Welzel cultural map of the world

Sveriges prick i kartan ovan är *en* bild. I verkligheten finns även en motbild. I Göteborg finns alla spektra och varje prick representerad. Det ligger i människans natur att vi dras till likasinnade. Detta skapar ”öar” av kunskapsbärare och motverkar samverkan mellan grupper som kan föra kunskapsstaden framåt.

Vi ser att Göteborg glider isär och arenorna för överskridande möten uteblir när enskilda grupper skapar dessa ”öar”. Men vi ser en förändring när vi blir utsatta för yttre tryck såsom en intensiv flyktingström. Då byter vi å ena sidan kunskap på nya sätt. Vi samarbetar bättre och kraftsamlar över ”ö-gränserna”. Å andra sidan skapas också ett ”hot” som blir fokus i vissa samhällsgrupper.

Stadens centrum är inte alltid i centrum

Samtidigt som individualismen ökar och likasinnade dras till varandra, ökar samverkan kunskapsbärare emellan. Idag arbetar vi i nätverk via sociala medier. Social innovation, entreprenörskap och humankapital blir viktigare. Bert-Ola Bergstrand, kopplad till Handelshögskolan i Göteborg, kallar detta ”Den sociala vägen”⁸ som kan påverka hur kartan ser ut om tio år. Det inte alltid i stadens centrum som det kreativa blommar, utan också i den sociala vägen. Möjligheten att ta vara på kunskap finns nu mer än någonsin. När vår kunskap om varandra ökar, ökar också toleransen. Kunskapen blir en drivkraft som kan öka viljan att agera och i sin tur lyfta samhället till en kunskapsstad.

Göteborg befinner sig i ett guldäge

Att inte ta till vara på stadens kunskapsbärare hindrar lyftet för Göteborg som en konkurrenskraftig kunskapsstad. Vi vet att många av de mötesplatser som finns i staden inte fungerar, vi måste hitta nya sätt, kanske ihop med andra aktörer såsom det idéburna samhället. Exempel på detta är MalmöLive konserthus där man blandar mötesplatser. Här ska kultur, musik och nöjesliv spegla samtidens Malmö⁹. Ett annat sätt kan vara att blanda ungdomsgårdar med teaterscener eller universitetsinstitutioner med föreningslokaler.

Budgeten säger att stadens medarbetare ska spegla befolkningsstrukturen i Göteborg. Dit har vi inte nått än, men det kan vara en väg till likvärdig service till göteborgarna. I vår organisation kan vi se till vilka kompetenser som finns och jämföra med invånarnas.

8. Föredrag i Göteborg 21 nov 2013

9. <http://malmolive.se/om-malmo-live>

Konsekvenser för framtidens kunskapsstad

- Kunskap av olika slag finns tillgängligt och kan innebära ett lyft på ett flertal områden i Göteborg.
- Utbyte mellan kunskapsbärare lyfter bredden i staden och skapar en ”spetsig bredd” och attraktivitet.
- Med risk för ökad polarisering och segregation uppstår ”öar” av kunskapsbärare där interagerandet och kunskapsutbytet uteblir, både mellan grupper och mellan individer.

Långsiktiga utmaningar för Göteborg

- Att skapa förutsättningar för att kunna ta tillvara den kunskap, kompetens och erfarenheter som redan finns i staden och som kommer hit.
- Motverka negativa stereotyper och ryktesbildning som skapar klyftor i samhället.
- Stadens och regionens strategier om att ha fokus på att stärka stadens kärna kan underblåsa segregationen och försvåra kompetens- och kunskapspridning.
- Arbeta med förtroende för staden för att undvika ryktesspridning om samhällsgrupper.

Foto Klas Eriksson

De idéburna får allt större plats som jämbördig kunskapsproducent

Stora utmaningar och ändliga resurser skapar nya krav på delaktighet om samhället ska utvecklas hållbart. Den idéburna sektorn och andra samhälls-entreprenörer vill och behöver bli självklara aktörer för att bidra till utveckling och kunskapsproduktion för att finna nya lösningar. Kraven ökar på medskapande och delaktighet redan initialt när agendan för utvecklingen ska formas.

Utblick internationellt

Ramar för idéburnas medverkan är beskriven i den Europeiska koden för idéburna organisationers medverkan i beslutsprocessen¹⁰, med olika nivåer av deltagande. Ännu finns få exempel på partnerskap där samhällsagendan omformuleras som en väg mot governance¹¹.

Inom ramen för EU 2020:s tillväxtarbete har fonder och program utformats så att idéburna organisationer kan söka projektmedel, ofta i samverkan med andra aktörer. EU driver aktiv politik för civilsamhälle och för de idéburna organisationernas roll. Inom nuvarande programperiod ställs kravet på att forskningen ska utformas tillsammans med slutanvändarna och att sociala innovationer och ny kunskapsproduktion ska ingå.

Kunskap och erfarenheter behöver brytas, bytas och sammanfogas på nya sätt

Nya former av engagemang finns inom den sociala våg som uppstår då människor går samman och ser sig som ett humankapital som vill bidra till samhällets utveckling.

Inför de stora samhällsutmaningar som vi står inför krävs att kunskap bryts, byts och sammanfogas på nya sätt. Enligt KAIROS-projekt vid Mistra Urban Future behöver vi se två perspektiv för kunskapsproduktion. Samhällets olika aktörer behöver vara med och bidra till en transdisciplinär kunskapsproduktion. Genom att kombinera erfarenhetsbaserad kunskap med teoretisk kunskap skapas nya infallsvinklar och nya lösningar.

I stadsledningskontorets rapport arbetsmarknad och arbetsliv, konstaterades att vissa strömningar i samhället visar att det finns en sviktande tilltro till etablerade institutioner som inte funnit hållbara lösningar för välfärdens utmaningar. Människor ser sig tvungna att driva utvecklingen utan att vänta på politiker och experter. Utifrån dessa behov skapas olika intressegrupper och det syns ett ökat engagemang från civilsamhället.

10. Europeisk kod för idéburna organisationers medverkan i beslutsprocessen, antagen oktober 2009 https://socialutveckling.goteborg.se/uploads/eu_koden1.pdf

11. Governance kan ses som en del av städers arbete med hållbar stadsutveckling – styrning i samverkan, med fokus på att hantera och utveckla gränssnittet mellan kommunen och andra aktörer.

Idéburna organisationer, den sociala ekonomin och civilsamhället har samhälleliga ändamål, bygger på demokratiska värderingar och står fria från offentlig sektor. Verksamheten bedrivs i föreningar, kooperativ, stiftelser eller liknande. Den sociala ekonomin har allmännytta eller medlemsnytta som drivkraft¹². I denna trendbeskrivning används begreppet idéburna organisationer.

De idéburna organisationerna delar in sin verksamhet i tre utföranden i form av *röst/demokrati, service/praktiskt arbete och social innovation/samhällsbyggare*.

Idéburen sektor får mer makt

De idéburna organisationernas andel inom nya former av offentlig verksamhet och utförande kommer att öka. Det kräver en maktförskjutning mot idéburen sektor eller den sociala ekonomin. Dagens kunskap utmanas. Fler har delar av lösningen som ska fogas samman till en helhet. Gemensam problemformulering och utveckling blir naturligt i samhällsutvecklingen när dagens aktörer inte räcker till.

Behov från nya grupper, exempelvis dagens flyktingar, gör att den offentliga sektorn blir beroende av att samverka och samarbeta med idéburna organisationer. I Göteborg har EU-migranternas svåra situation uppmärksamats av dessa organisationer, som påtalat problemen för Göteborgs Stad. Det resulterade i att ett av de första Idéburna Offentliga Partnerskapet¹³ undertecknades.

Behov från nya grupper, exempelvis dagens flyktingar, gör att de offentliga blir beroende av att samverka och samarbeta med idéburna organisationer.

Kommuner och regioner bjuder in idéburna organisationer att samverka genom överenskommelser, bidragsgivande och avtal om att utföra exempelvis välfärdstjänster. Region Skånes samverkansarbete brukar lyftas fram som ett gott föredöme.

2014 antog regionfullmäktige förslaget till överenskommelse mellan Västra Götalandsregionen och den sociala ekonomin. Den sociala ekonomins råd i Västra Götaland (SER) har ett tydligt tillväxt- och utvecklingsfokus.

12. Definition från regeringens utredning "Social ekonomi - tredjesektorn för välfärd, demokrati och tillväxt", 1999, som bygger på terminologi som tillämpas inom Europiska Unionen. Utifrån denna utredning finns den nationella överenskommelsen.

13. <http://socialutveckling.goteborg.se/team/stod-till-social-ekonomi/lar-mer-om-ideburet-offentligt-partnerskap/> Information om IOP på Social hållbarhet/ Social Resursförvaltning.

Nationella initiativ

Nationellt finns ett politikområde för Civila samhället¹⁴ och inom ramen för denna pågår ett arbete. ”Utredningen om ett stärkt och självständigt civilsamhälle” har under våren 2015 fått tilläggsuppdrag i form av:

” föreslå hur det civila samhällets villkor kan stärkas så att dess roll i demokratin kan värnas och utvecklas, och föreslå åtgärder från det offentliga för att det civila samhällets organisationer i större omfattning ska nå ut till delar av befolkningen som står utanför det civila samhällets organisationer och inom sina organisationer engagera en större mångfald människor.

Lösningar sker bäst nära och i samarbete. Problem formuleras bäst av dem som är nära brukaren/kunden, men de behöver mandat av det offentliga. Genom samverkan kan staden tidigt fånga upp strömningar och idéer på nya lösningar. Signaler kom exempelvis tidigt om att unga män åkte till krigsområden. Först efter två år började staden agera utifrån en nationell samordning. I flyktingsituationen som råder uppstår nya samverkansformer mellan offentliga och idéburna organisationer. Nya lösningar och att dra lärdom av det som sker blir nödvändigt för framtiden.

I den situation som staden nu befinner sig i, med stora flyktingströmmar, uppstår nya samverkansformer mellan det offentliga och idéburna organisationer. Nya lösningar blir nödvändiga att snabbt komma fram till. Det är viktigt att dra lärdom av det som sker för att lära mot framtiden. Vikten av gott samarbete och att bygga goda relationer blir extra tydlig i denna situation.

Göteborgs roll som kunskapsaktör

Kunskapsagenda för hållbar stadsutveckling beskriver stadens roll som kunskapsaktör. Där pekas bland annat på att vägen mot hållbar stadsutveckling måste innehålla stärkt delaktighet och transparens för hela befolkningen. Nya metoder behöver utvecklas för medskapande processer för att medborgare/samhällsaktörer ska kunna ha en aktiv roll i stadsutvecklingen. De idéburna organisationerna ser sig som självklara utvecklare av sociala innovationer, men också som röstbärare för dem som har svårt att själva föra sin talan. Sociala innovationer innebär nya lösningar (produkter, tjänster, modeller, processer) som möter ett socialt behov mer effektivt än tidigare lösningar. De idéburna vill vara med från början när agendan för utvecklingen formuleras.

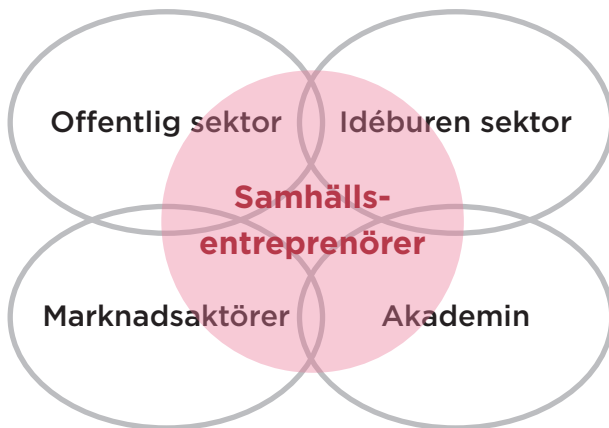
Ett exempel på detta är stadens långsiktiga arbete ”Jämlikt Göteborg – hela staden hållbar” som via samverkansrådet Idékom bjudit in de idéburna organisationerna i

14. Regeringskansliet – Med det civila samhället avses en arena, skild från staten, marknaden och det enskilda hushållet, där människor organiserar sig och agerar tillsammans i gemensamma intressen. I området ingår allt från nätverk, ideella föreningar till registrerade trossamfund med mera. Politiken omfattar bland annat möjligheter att bilda organisationer, att få statligt stöd och att göra människor delaktiga och bedriva verksamhet.

arbetet med fokusområdena. 2015 genomfördes en workshop på temat "Göteborgs Stad och Social ekonomi möter social hållbarhet". Stadens fokusledare träffade de idéburna organisationerna för att komma fram till hur samverkan kan utformas. Organisationerna betonade att de borde fått delta redan vid problemformuleringen för att delge sina kunskaper i denna del av processen.

Från Triple helix till Penta helix

I dag finns självklara kunskapsallianser med näringsliv, akademi och det offentlig – så kallad triple helix-samverkan. Det är en modell som ligger till grund för utvecklingen av konventionella innovationssystemet, med fokus på produktifiering och kommersialisering. För att hitta lösningar på samhällets sociala och ekologiska utmaningar, som få tror kan lösas genom enbart ny teknologi, behöver denna treklöver få fler blad. Arbetet med att hitta fram till sociala innovationer kräver att idéburen sektor samt aktiva samhällsaktörer medverkar från början. Vi behöver gå mot penta helix. Det är helt enkelt inte rimligt att tänka sig ett innovationssystem för sociala innovationer som inte inkluderar såväl idéburen sektor som aktiva samhällsmedborgare/samhällsantreprenörer.

Figur Penta helix

Källa: Fredrik Björk, Urbana studier på Malmö Högskola

Ett arbete med innovationsplattform börjar ta form i staden för att ta fram ny kunskap och lösningar mot hållbar utveckling. Här finns möjlighet att koppla på social innovation och få till stånd denna bredare samverkan med alla nödvändiga aktörer.

Konsekvenser för framtidens kunskapsstad

- Kommunen släpper ifrån sig makt och kontroll.
- Ökat samhällsengagemang sker utanför demokratins och politikens traditionella arenor.
- Former för en transdisciplinär och jämbördig kunskapsproduktion utformas.

Långsiktiga utmaningar för Göteborg

- Möjliggöra nya kunskapsallianser mellan civilsamhälle, myndigheter, akademien och näringslivet. Staden behöver aktivt delta.
- Etablera former för medskapande.
- Arbeta systematiskt med innovationsupphandlingar – utifrån lokal problemformulering.
- Initiera arbetet med social innovation kopplat till stadens innovationsarbete.

 INDIVIDUELL MÄNNISKOHJÄLP SWEDISH DEVELOPMENT PARTNER		 GÖTEBORGS KYRKLIGA STADSMISSION
	 Rädda Barnen	
GÖTEBORGS RÄDDNINGSMISSION		

Här är några av de frivilliga organisationer som Göteborgs Stad samarbetar med inom ramen för Idéburet Offentligt Partnerskap, IOP.

Digitaliseringen gör kunskap alltmer tillgänglig och delad

Kunskap är genom digitaliseringen allt mer lättillgänglig och tenderar samtidigt att bli allt mer flyktig när det med en "googling" går att få en fråga besvarad. I detta IT-landskap kan var och en bli en kunskapsproducent. Genom att bidra med kunskap inom ett specifikt område och dela med sig av denna kunskap i exempelvis Wikipedia så bidrar man till bygget av en globalt delad kunskapsbank. Ansvaret ligger på konsumenten att aktivt använda informationen och säkra källkritik.

Utblick internationellt

Kunskapsproducenter så som universitet runt om i världen ger tillgång till kurser via onlinetjänster i form av exempelvis MOOC – Massive Open Online Course. Onlinekurser finns också att nå på till exempel Coursera¹⁵. Via exempelvis TED-talks och TEDx kommer forskare och andra med djup kunskap inom spridda områden ut med sina budskap till en bred världsomspännande åhörarskara. Ett exempel är Hans Rosling som nått ut med sitt budskap till en publik som finns i hela världen.

EU-kommissionen har antagit en digital agenda som medlemsländerna har att omsätta, IT i människors tjänst - en digital agenda för Europa. Av EU:s nyckelkompetenser för livslångt lärande fastställs att kompetens även omfattar digital kompetens.

Internet – 45-åring i ständig utveckling

I dag söker vi och delar vår kunskap med hjälp av informationsteknik och internet. Konsumtion av allt mer avancerade digitala tjänster ökar och våra vardagsprodukter är uppkopplade. Robotarna är redan här eller under utveckling och samhället är allt mer beroende av IT.

Sociala medier är en självklarhet i vår interaktion med andra. Vi delar våra erfarenheter och kunskap genom inlägg på bloggar. Information sprids snabbfotat och globalt. Det finns flera exempel på folkliga upprop som spridits runt världen. Konsumentmakten stärks genom ökad transparens.

Människors ökade gemensamma kunskap ställer också krav på ökad hållbarhet. Samtidigt kan små grupperns åsikt få stort genomslag när så kallade twitterstormar består av en handfull personers mening, som sedan i media presenteras som den breda massans åsikter.

15. <https://www.coursera.org/> Coursera provides universal access to the world's best education, partnering with top universities and organizations to offer courses online.

Användning av IT och webb-tjänster ger nu möjlighet att samla in stora mängder information om användaren. Beteende- och konsumtionsmönster kan analyseras för utveckling inom olika områden, som marknadsföring, simulering, medicin och kommunikationstjänster. Det finns redan en marknad för att samla in information om beteendemönster, som i sin tur kan användas för att utveckla tjänster och starta nya företag. Offentliga organisationer producerar stora mängder data som kan frigöras till marknaden. Genom att koppla samman information och kunskap kan exempelvis sociala innovationer uppstå.

Kunskap är makt. Information om användaren kan också användas i mindre lovvärda syften. Kunskap samlas i hemlighet in av regeringar och då detta uppdragas följer skandal och förtroendekriser i dess kölvatten. Exempel är avslöjanden av Snowden och Assange.

Kunskap online

Genom digitaliseringen erbjuds människor nya sätt att öka sin kunskap och utbilda sig. Global tillgänglighet till kunskapsproducenter, universitet, finns nu genom nya former av online-¹⁶ och distansutbildningar. Studieförmen är förhållandevis ny i Sverige och gör en individuell utbildningsväg möjlig utifrån individens önskemål. Hur utbildningen och nya former av betyg och certifiering sedan värderas av arbetsgivare och vilket värde den har på arbetsmarknaden, får framtiden utvisa.

Utvecklingen och möjligheten att skapa sin individuella onlinestudiegång börjar bli tillgänglig i Sverige. Det finns dock en fara att grupper lämnas utanför. Orsakerna kan vara ekonomiska med exempelvis begränsad tillgång till datorer och internet eller trångboddhet.

Inte alla har förutsättningar att nå de kunskaper som ingår i EU:s nyckelkompetenser för livslångt lärande, bland annat i den del som handlar om digital kompetens. Beroende på hur man räknar finns det nu en till två generationer födda in i det digitala samhället, varav de flesta ser det som en självklarhet. Men det är viktigt att komma ihåg att det finns grupper som står utanför denna utveckling. Medvetenhet om detta är nödvändigt i kommunens utvecklingsarbete när allt mer information presenteras via hemsidor och ansökningar görs via e-tjänster.

Nya arenor för samhällsengagemang

I SOU:n ”2014 års Demokratiutredning”, som presenterar sitt resultat 2016, kommer bland annat medborgarnas användning av e-tjänster och sociala medier att belysas. En slutsats är att ingångarna på kommuners hemsidor om demokratipåverkan är otydliga och svårnavigerade. Forskarna pekar också på att mycket samhällsengagemang finns

17. M Karlsson, J Åström, Kan e-petitioner utveckla den representativa demokratin?
<https://demokratiutredningen.files.wordpress.com/2015/04/karlsson-c3a5strc3b6m-kan-e-petitioner-utveckla-den-representativa-demokratin.pdf>

sina vägar utanför politikens vanliga arenor och istället flyttar ut i cyberrymden. I sin rapport beskriver de området för e-deltagande: agendasättande medborgarinitiativ, också kallat e-petitioner¹⁷.

Digital agenda

Inom Västra Götalandsregionen pågår arbetet med en digital agenda på regional nivå. Den vilar på och har brutits ned från den nationella agendan och EU-kommissionens agenda. Det pågår också arbete som handlar om bredband och IT-infrastruktur.

Handlingsplanen för Göteborgs väg mot e-samhället utgår från tre grupperns tillgång till e-samhället - medborgare, näringsliv och besökare. En bredbandstrategi beräknas bli beslutad hösten 2015. I strävan att fördjupa demokratin har fullmäktige beslutat att öka medborgarnas möjligheter till inflytande, öka inflytandet för stadsdelsnämnderna i stadsplaneringen samt lägga förslag på e-demokratilösningar.

Konsekvenser för framtidens kunskapsstad

- Att hamna utanför e-samhället innebär att man hamnar utanför samhället.
- Fler ingår i globala nätverk utifrån sina intressen snarare än utifrån den geografiska platsen Göteborg, vilket kan leda till minskad lojalitet med och minskat intresse för den lokala utvecklingen.
- Individuella kontaktnät för att byta kunskap med likatänkande kan leda till en selektiv kunskapsbildning.
- Viktigare att kunna värdera information än att få tillgång till information.
- Stora datamängder och öppen data skapar överblickbara möjligheter till ny kunskap. Kunskap som kan få goda eller oönskade effekter.

Långsiktiga utmaningar för Göteborg

- Motverka ett digitalt utanförskap.
- Utveckla arenor där engagerade samhällsaktörer och intressegrupper kan delge sin kunskap och delta i demokratiutvecklingen.
- Skapa fysiska studieplatser för invånare som kan behöva stöd för att ta del av online- och digitaldistansutbildning från andra kunskapsproducenter ute i världen.
- Medverka till ansvarsfull och säker hantering där kommunens data används av sociala entreprenörer och som bidrar till en framtida arbetsmarknad, exempelvis genom sociala innovationer.
- Stadens e-tjänsteutveckling behöver omfatta stöd till kunskapsstad och kunskapsbyggande framtaget i samverkan med andra kunskapsproducenter.

17. M Karlsson, J Åström, Kan e-petitioner utveckla den representativa demokratin?
<https://demokratiutredningen.files.wordpress.com/2015/04/karlsson-c3a5strc3b6m-kan-e-petitioner-utveckla-den-representativa-demokratin.pdf>

Vetenskap som förenas och förenar – tvärvetenskaplighet och samverkansformer

De komplexa utmaningar samhället står inför skapar stor enighet kring att det fordras gemensamma ansträngningar av aktörer från skilda kunskapsområden. Problem måste angripas med hjälp av olika teorier och empiriska erfarenheter och lösningarna åstadkommas i samproduktion. Därför har mötet mellan olika discipliner och hur detta kommer till stånd både i temporära och permanenta former, blivit alltmer aktuellt.

Utblick internationellt

Globalisering och internationalisering genomsyrar hela universitetssektorn. Företag blir mer nischade och kompetensbehovet specifikt. En mer komplex produktutveckling i globala och regionala värdekedjor medför behov av tvärvetenskap och samverkan mellan länder och mellan olika aktörer.

Sveriges skärpta krav

Universitets- och högskolevärlden har fått skärpta lagstadgade krav¹⁸ på samverkan och nyttiggörande; det som traditionellt kallats den tredje uppgiften¹⁹. Flerdisciplinära samarbeten har stötts och blöts sedan länge, och nu återkommer frågan men med något nya förtecken. Agoraforskning²⁰, kunskapsproduktion mode 2 är exempel på nypåfunna beteckningar på gränsöverskridande vetenskapliga arbetsformer som också förespråkar en förändrad logik:

” Frågeställningarna får avgöra vilken kunskap och kompetens som krävs av forskarna. Forskarnas disciplintillhörighet blir underordnad problemställningen varför ord som tvärvetenskap, flervetenskap och transdisciplinär blir honnörsord.”²¹

Samhällsutmaningar och skärpta krav är inte de enda drivkrafterna. Informationsteknik och sociala medier ger fördelaktiga förutsättningar för tvärvetenskaplig forskning och samverkan med det omgivande samhället och för att kommunicera pågående forskning, sprida forskningsresultat och delta i samhällsdebatten.

Olika typer av tvärvetenskapliga samarbeten²² har identifierats:

Multidisciplinär forskning innebär att olika discipliner arbetar parallellt utan integration under processen. Resultaten sammanställs eller presenteras gemensamt men utan att de bearbetats tillsammans.

18. Högskolelagen och högskoleförordningen

19. Att dela med sig av kunskap, vid sidan av de första två huvuduppgifterna, forskning och utbildning

20. Från grekiskans öppen plats, torg för möte

21. IKA-rapport nr 3, 2010

22. Tvärvetenskap – nödvändigt för att möta dagens miljöutmaningar, Miljökommittén, Kungliga vetenskapsakademien, 2009

I **interdisciplinär forskning** samverkar forskare från olika discipliner och skapar ny kunskap i området mellan dessa. Interdisciplinär forskning tar mycket tid och energi eftersom medverkande forskare behöver lära sig en hel del av sina kollegor från andra områden.

Transdisciplinär forskning är mer en process för att effektivt integrera forskning från olika discipliner och handlar om metoder som skapar ramverk och tekniker för kunskapsintegration. Denna process tillåter också att kunskap från andra områden förs in, till exempel från politiker eller lokala brukare.

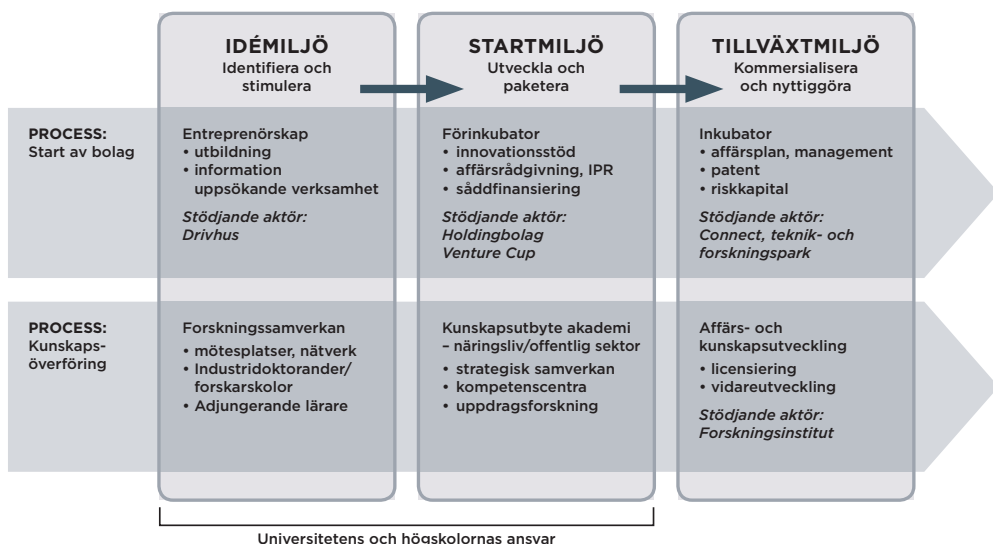
I universitets- och högskolerådets (dåvarande Högskoleverkets) större granskning av samverkan i högskolan konstaterade man att samverkan ökat och att universiteten och högskolor skapat nya slags mötesplatser att bedriva den genom. Utbyggnaden av högskolan, utvecklingen inom IT-området samt större möjligheter till extern finansiering var några förklaringar.

Granskningen urskiljde tre olika samverksansområden:

... **för bättre utbildning**: samverkan för att innehållet i utbildningarna ska motsvara efterfrågan på arbetsmarknaden och för att studenter ska ha omvärldskontakter under sin utbildning.

... **för utveckling av demokratin**: samverkan för stärkt forskningskommunikation och folkbildning.

... **för kunskapsutveckling och tillväxt**: medverkan i kunskaps och innovationssystem för att främja start av bolag och kunskapsöverföring mellan universitet/högskolor och offentlig sektor eller näringslivet. Här sammanfattas resultatet i en modell av former för samverksaktiviteter²³:

23. Högskolan Samverkar, Högskoleverket, 2004

Universitet och högskolor uttrycker alltmer en vilja att bidra till samhället genom att delta i att lösa samhällsproblem och genom att ”fostra demokratiska människor och kritiska medborgare”²⁴. Men i spåren av att samverkan utökas kan förväntningarna från samhället bli höga på att universitet och högskolor på kort tid ska stå med svaren på komplexa problem. ”Vi är en partner i samhällsbygget, men det viktigaste vi kan göra detta på är att utbilda så bra som möjligt”²⁵.

Över akademins samverkan med andra sektorer vilar fortfarande den klassiska oron att den akademiska integriteten kan hotas. Allmänhetens goda förtroende för forskning och utbildning har varit och är kanske än mer viktigt i dagens utveckling där individers och lekmäns röster sprids och påverkar samhällsdebatten utan krav på vederhäftighet. Men att balansgången mellan öppenhet och integritet mer och mer anses möjlig är tydligt, där inte minst en öppen och aktiv etisk debatt inom akademien är till hjälp.

Konsekvenser för framtidens kunskapsstad

- Göteborgs akademiska institutioner med stora forskningsvolymerna och med tillämpad forskning har goda förutsättningar att medverka i kunskaps- och innovationssystemen.

Långsiktiga utmaningar för Göteborg

- När arenor för samverkan formeras i många skilda delar av stadens organisation behöver vi säkerställa att forskningsresultat sprids, tas tillvara och bidrar till lärande i andra delar av verksamheten.
- Ett gemensamt grepp kring forskningssamarbeten och tydligare kontaktnätverk kan förbättra stadens möjligheter att vara pådrivande till forskningsprojekt kopplade till för staden angelägna problem.
- Att underlätta för stadens universitet och högskolor att stärka sin samverkan nationellt och internationellt genom att stödja flöden av gästforskare, doktorander och studenter från partneruniversitet eller motsvarande (infrastruktur, gästboenden).

24. Uttalande från granskning Uppsala universitet

25. Uttalande Mithögskolan som illustrerar behovet av att nyansera förväntningar och påminna om kärnupdraget

Ökat fokus på innovationsklimat

Nationer, regioner och företag står inför betydande utmaningar vad gäller innovation. Globaliseringen visar sig inte bara genom flöden av varor och tjänster eller genom köp och etableringar. Vi ser en ökad rörlighet av human-kapital där människor bär kunskap och innovationskraft över alla gränser.

Utblick internationellt

Framgångsrika forskningsmiljöer och företag har alltid härbärgerat människor med olika erfarenhet och härkomst. Framstegen inom IT och de handelspolitiska landvinningarna har skyndat på utvecklingen av en ny global verklighet, där gränser får allt mindre betydelse. Vi ser hur företag kompletterar varandra i globala värdekedjor. Vi ser att investeringar och människor söker sig till de regioner som erbjuder bäst förutsättningar. Kunskap och innovationer driver tillväxten såväl i de gamla ekonomierna som i de snabbt växande BRIC-länderna²⁶.

Den globala förskjutningen sker främst från OECD-länder till Kina, även om Japan och USA fortfarande ligger i topp när det gäller satsningar på forskning och utveckling, FoU. Detta innebär att EU:s ekonomiska ställning i världen snabbt håller på att förändras. År 2050 kommer EU:s andel av världens BNP troligtvis att vara hälften så stor som dagens 29 procent. Än så länge har EU behållit sin exportandel på världsmarknaden på 20 procent. Ur denna synvinkel går det bättre för EU än för andra utvecklade ekonomier. Men Kina, Indien och Brasilien närmar sig och har på senare år förbättrat sina resultat snabbare än EU.

Analysen är att EU behöver ett innovationsvänligare samhälle om idéer ska kunna utvecklas till produkter och tjänster till gagn för EU:s invånare och ekonomier.

Som en del av EU:s tillväxtstrategi Europa 2020 har initiativet Innovationsunionen lanserats. Analysen är att EU behöver ett innovationsvänligare samhälle om idéer ska kunna utvecklas till produkter och tjänster till gagn för EU:s invånare och ekonomier.

Innovationskris inom EU?

EU står enligt sin egen kommission inför en innovationskris. Europa investerar 0,8 procent mindre av sitt BNP än USA och 1,5 procent mindre än Japan på forskning och utveckling. Tusentals forskare och innovatörer har lämnat EU för länder där förhållandena anses mer fördelaktiga. EU:s marknad är den största i världen men är mycket fragmenterad och anses inte främja innovationer.

EU har sedan 2000 haft målet att tre procent av BNP ska investeras i forskning och utveckling. EU klarade inte målsättningen till 2010 men upprepar ambitionen i den nya

26. Brasilien, Ryssland, Indien och Kina

långtidsstrategin 2020. Initiativet Innovationsunionen är ett centralt begrepp och om målsättningen tre procent till forskning och utveckling nås, räknar EU-kommissionens med att det genererar 3,7 miljoner jobb och ökar BNP med 795 miljarder euro 2025.

De hinder man ser för ett bättre europeisk innovationsklimat är bland annat dålig tillgång till finansiering, tröghet med att fastställa standarder och avsaknad av strategiska offentliga upphandlingar. Därtill kommer att ansträngningarna från EU:s länder och regioner skiljer sig kraftigt åt.

För att råda bot på detta ska EU:s länder och regioner öka den offentliga budgeten för utbildning, FoU och innovation och ta fram nationella strategier för att utbilda och locka till sig talangfulla individer. De ska se över sina strukturer och identifiera nödvändiga reformer samt lägga en större del av det regionala stödet i strukturfonderna på forskning och innovation.

EU fortsätter att finansiera europeiska forskningssamarbeten genom fleråriga ramprogram. Horisont 2020 startade 2014 med en budget på närmare 80 miljarder euro, vilket är en kraftig ökning jämfört med tidigare. En tydlig satsning från EU för att möta en hårdare global konkurrens.

Forsknings- och innovationsstödet fokuserar framöver på samhällsutmaningar. Samverkan mellan sektorer blir allt viktigare. Det öppnar för ett ökat deltagande från statliga myndigheter, landsting, kommuner och civilsamhället. Ökad konkurrens på grund av att fler länder getts möjlighet att söka till programmet har skapat en nedåtgående trend för Sveriges tillgång till europeisk forskningsfinansiering.

Konkurrensen och samarbete för klimatinnovationer

Klimatfrågan är en av vår tids största ödesfrågor. Komplexiteten innebär att behovet av kunskap växer. Vi ser fler länder som både konkurrerar och samarbetar för att hitta klimatsmarta lösningar.

De nya ekonomiernas tillväxt frestar ytterligare på klimatet. Samtidigt pågår uppbyggande av forskning och innovation för att lösa klimatförändringarna. Kina har redan tagit flera initiativ på klimatområdet och presenterade i slutet av förra året en rapport om ytterligare klimatåtgärder. Över hundra stora och medelstora städer över hela Kina rankades i fjol som svårt drabbade av luftföroreningar. Den besvärliga situationen skapar trots allt ett innovationsklimat i Kina. Nu ökar ansträngningarna för att vända trenden. Inte minst genom innovationer och affärsmöjligheter men också kunskapsutbyte med andra länder och regioner. Kopplat till detta håller nu IVL Svenska Miljöinstitutet och det kinesiska forskningsinstitutet CRAES (Chinese Research

Forsknings- och innovationsstödet fokuserar framöver på samhällsutmaningar.

Academy of Environmental Science) på att etablera ett gemensamt laboratorium för luftövervakning i Kina.

Kinas strategi på energiområdet framöver är att satsa stort inom i princip varje energislag, allt för att möta den snabbt växande efterfrågan. Inte minst inkluderar detta omfattade satsningar på förnybar energi och kärnkraft. Kina är idag det land med störst investeringar i förnyelsebar energi efter att USA nyligen passerats.

Samarbetsavtal mellan Kina och Sverige

I april i år undertecknade Sveriges regering ett samarbetsavtal om klimatsamarbete med Kina, med utbyte mellan forskare och företag för att hjälpa varandra med klimatsmarta lösningar som bidrar till minskade utsläpp i båda länderna. Det möjliggör också samarbete med experter och forskare kring ekonomiska styrmedel, tekniska innovationer, klimatsnål teknik och systemlösningar för hållbara städer.

I städer och i stadsregioner utvecklas ofta konkreta och klimatsmarta lösningar. Bland annat används stadsrummet som arena för nya innovationssystem, test och demonstration. Det är en tydlig globalt växande trend. I Göteborg har till exempel eldrivna bussar och självgående bilar utvecklats i samarbete mellan flera olika samhällssektorer och genom test och demonstration i stadsrummet.

Klimatarbetet är ett av de fem centrala målen för Europa 2020-strategin för smart och hållbar tillväxt för alla. I oktober 2014 antog EU:s ledare en klimat- och energistrategi för 2030 som ska göra EU:s ekonomi och energisystem konkurrenskraftigare, säkrare och hållbarare. När strategin ska omsättas i handling är samarbete med länder utanför EU och inte enbart mellan EU-länder viktigt.

EU har ett av världens mest omfattande program för att stödja utvecklingen av innovativ koldioxidnål teknik. Programmet NER300 finansieras genom intäkterna från försäljningen av 300 miljoner utsläppsrätter. Det stöder innovativa tekniker för förnybar energi och teknik för att avskilja och lagra koldioxidutsläpp från kraftverk.

Alla politikområden och politikinivåer behöver samspela

Sverige är redan idag mycket väl internationaliserat, men mer än 99 procent av världens FoU sker utanför Sverige. Men Sverige kan inte förlita sig på tidigare framgångar när övriga världen snabbt går framåt. När det gäller fördelning av resurser för forskning och utveckling har det skett snabba förändringar på senare år, vilket kommer att få genomslag i ett 2025-perspektiv.

2012 gjorde OECD en översyn av den svenska innovationspolitiken. I rapporten pekar de på vikten av att Sverige agerar långsiktigt för att även i fortsättningen tillhöra de länder i världen med det mest gynnsamma innovationsklimatet. Enligt OECD skulle

Sverige med sin starka ekonomi, välutvecklade samhälle och välfungerande offentliga sektor kunna bli en förebild. Samarbetet mellan stat, stora företag och fackföreningar är viktig för Sveriges utveckling.

För att få störst utväxling på investeringarna i forskning, utveckling och innovation krävs ett väl fungerande innovationssystem. OECD fann vissa viktiga områden där Sveriges system var svagt och betonade betydelsen av att sträcka sig utanför den snävt definierade näringspolitiken. Det är viktigt att politikens alla områden och nivåer samspelar för att innovationssystemet ska vara konkurrenskraftigt i framtiden.

Det svenska nationella målet för FoU är att de totala investeringarna i FoU ska uppgå till fyra procent av BNP 2020. Sammantaget uppskattas de offentliga och privata investeringarna i Sverige 2013 ha uppgått till 126 miljarder, vilket motsvarar 3,4 procent av BNP.

Den regionala nivån får en allt starkare koppling till EU:s satsningar på innovationsmiljöer. I Sverige går utvecklingen mot att regionerna tar över ansvaret för regional tillväxt och utvecklingsfrågor. En ökad andel av satsningar på forskning och innovation i Sverige och internationellt kopplas till regionala styrkeområden. Inte minst kommer initiativ där europeiska, nationella och regionala medel kompletterar varandra att premieras.

Foto Peter Soesman

Behov av bredare perspektiv

Denna breddning kan exempelvis inkludera servicenäringsen och de kreativa näringarna. Innovationssystemet behöver utvecklas för att både attrahera och behålla innovativa företag. Det gäller att locka de stora företagen och deras aktiviteter inom både forskning och produktion. Tillväxten för de små och medelstora företagen borde bli fokus i ett modernare och förstärkt innovationssystem.

I en internationell jämförelse är det svenska näringslivet mer dominerat av stora företag. Att dessa företag är framgångsrika och i flera fall världsledande på den globala marknaden är en styrka och något vi ska värna. Men det gör oss samtidigt sårbara. För att minska sårbarheten behöver Sverige en större bas av små och medelstora företag. Framförallt behövs fler företag som är innovativa och som kan växa och utvecklas. Sverige behöver också skapa ett ökat utbyte mellan universitet och högskolor och små och medelstora företag, så att företagen i större utsträckning kan dra nytta av forskningen vid lärosätena.

Framför allt behövs fler företag som är innovativa och som kan växa och utvecklas.

I de flesta OECD-länder har innovationspolitiken utvecklats utifrån sina egna förutsättningar i regionerna, men inte fullt ut så i Sverige där ”bottom-up-initiativ” inte kunnat göra sig gällande. Södra Sverige har haft lättare att attrahera talanger och utnyttja möjligheter. Det har underlättats av att Skåne och Västra Götaland varit storregioner sedan 90-talet. För att främja en starkare utveckling ute i landet behöver Sverige bli bättre på att identifiera och utnyttja regionala aktörer vid sidan av universitet och högskolor.

Staden som innovationsarena

Att bygga och verka i starka lokala, regionala och globala innovationssystem är avgörande för en stads innovationsförmåga. En grundpelare i Göteborgs Stads innovationsstrategiska arbete är att bättre länka samman stadsutveckling med Västsveriges innovationssystem, som centrumbildningar, teknikparker, inkubatorer och forskningsinstitut.

Att låta staden vara en innovationsarena för nya stadsbyggnadsprojekt och låta befintliga stadsdelar fungera som testbäddar och living labs är en global trend. Städer i hela världen tävlar om attrahera globalt utvecklingskapital och på så sätt locka till sig kunskap, idéer och investeringar.

Den globala utvecklingen och ökade konkurrensen visar att det är viktigt att vara öppen för världen och delta i internationella arenor för stadsutveckling, samtidigt som aktörer från hela världen bjuds in till Göteborg för att vara med och utveckla nya lösningar.

Stadsutveckling och innovation är två viktiga frågor för Västsveriges näringsliv. Att Göteborg fortsätter vara ett starkt varumärke som innovationsstad ligger i många kunskapsintensiva företags intresse. Kunskapsarbetare genererar fler jobb i servicesektorn än traditionella industriarbetare. Att hålla fokus på innovation gynnar långsiktigt stadens arbetsmarknad och näringsliv.

Konsekvenser för framtidens kunskapsstad

- Fler som bedriver innovationsverksamhet medför ökad konkurrens om kompetens och projekt.
- Utvecklingen mot att testa innovationer i verkliga miljöer förutsätter att offentliga aktörer med ansvar för till exempel hälso- och sjukvård, transporter och stadsplanering deltar i samverkan med övriga parter.
- Städer kommer behöva stimulera internationella allianser och samarbeten inom forskning och innovation. Det blir viktigare att positionera internationellt konkurrenskraftiga forsknings- och innovationsmiljöer.
- Innovationsklimatet blir betydelsefullt för att ligga långt fram i samtliga verksamhetsområden.

Långsiktiga utmaningar för Göteborg

- Att hitta och fortsätta utveckla samarbeten med akademin och näringslivet för att kunna ta del av europeiska anslag till forskning och innovation. Akademin följer den svenska trenden och minskar sin andel av forskningsanslag i förhållande till övriga lärosäten i Europa. Det svenska näringslivet står samtidigt för en tredjedel av pengarna, med Volvo technology som främsta deltagare.

Kraven på innovationsförmåga i offentlig verksamhet ökar

Innovationer förs fram som svaret på den offentliga sektorns svårösta ekvation där stramare ekonomi, minskande tillgång på personal och kompetens inte går ihop med en ökad efterfrågan på tjänster. Idén om det hållbara samhället förenar det offentliga men vägen dit kantas av antaganden om innovationer. Hoppet ställs till det som "ingen tänkt förut"²⁷.

Utblick internationellt

Som en konsekvens är därför innovationsverksamhet i offentlig regi belyst i såväl kortsiktiga som långsiktiga trendrapporter. Genom att öka den offentliga sektorns egna innovationsaktiviteter, förväntas innovationer tas fram som kan komma till nytta i olika delar av offentlig verksamhet och i lokalsamhället.

Kraven på att öka innovationsförmågan inom offentlig sektor kommer från många håll. EU är en stark pådrivare av ökade satsningar på forskning och innovation genom finansiering och regelverk. Horizon 2020, EU:s ramprogram för forskning och innovation, har samhällsutmaningar som ett av tre prioritetsområden, vilket även förväntas ge synergier till nationella, regionala och lokala innovationsprogram där det offentliga involveras.

Nationella ambitioner

I Sverige har den nationella strategin för forskning och innovation från 2012 ett tydligt tilltal till den offentliga sektorn. Även VINNOVA och SKL har gemensamt identifierat behovet av fler insatser för att stärka innovationsförmågan i kommuner, landsting och regioner. Här nämns argument som att öka konkurrens- och attraktionskraft (för lokalsamhället och dess aktörer), men i grunden botten argumenten i allvarliga slutsatser om att den offentliga verksamhetens framtida kvalitet, effektivitet och samhällsnytta förutsätter förnyelse.

Olika roller

De offentliga organen har då samhället som kunskapsekonomi tog form, främst tilldelats rollen som möjliggörare, regelsättare och finansiärer för universitet och företag. På senare år har såväl EU som den svenska regeringen lyft behovet av ökad innovationskraft inom den offentliga sektorn. Frågan om förnyelse och innovation i kommuner och landsting har aktualiserats.

27. Definitioner av innovation sammanfaller i krav på originalitet och det som "inte existerar idag".

De roller som offentlig verksamhet kan ta kan beskrivas följande tre:

- Offentliga organisationer som upphandlare av innovationer
- Offentliga organisationer som beställare av innovationer.
 - Beställare av lösningar för att stimulera näringslivets utveckling.
 - Beställare av lösningar på egna problem.
- Offentliga organisationer som bedrivare av innovationer.

I praktiken kan rollerna kombineras som till exempel i många av Göteborgs Stads koncept där staden agerar beställare av lösningar för lokalsamhällets aktörer, för egna problem och bedriver innovationsarbete.

Sociala innovationer

Begreppen social innovation och socialt entreprenörskap har på senare år fått en mer allmän spridning. Det används för att illustrera att det traditionella innovationskonceptet behöver breddas till initiativ för att möta samhällets utmaningar på nya sätt.

I den internationella diskussionen används begreppet sociala innovationer för lösningar på de utmaningar som samhället möter när det gäller utanförskap, åldringsvård, klimat och fattigdom.

Det prioriterade området Samhälleliga utmaningar i EU:s program ”avspeglar de politiska prioriteringarna i Europa 2020-strategin och ska behandla de viktigaste behov och frågor som delas av den europeiska allmänheten och resten av världen. Ett problemorienterat tillvägagångssätt ska sammanföra resurser och kunskap från olika ämnen, teknikområden och inriktningar, inklusive samhällsvetenskap och humaniora.”²⁸

Det finns ett flertal definitioner varav VINNOVA:s lyder²⁹:

” Med begreppet social innovation menar vi banbrytande och hållbara tjänster, varor, metoder eller arbetsätt vars primära intentioner är att fylla sociala behov eller att möta sociala utmaningar. Innovationerna bidrar till ett inkluderande och välmående samhälle.

I konceptet social innovation ryms flera samhällsfrämjande syften på ett attraktivt sätt. Det är självklart värdet av de förväntade innovationerna i sig i form av förbättrat välbefinnande och välmående. Men det är också gynnsamt utifrån sin överbryggande metodiska ansats, som sammanför discipliner och aktörer från olika håll i en gemensam uppslutning kring viktiga angelägenheter. Ytterligare en metodologisk poäng som förs fram är att de som berörs av problemet involveras i formuleringen och lösningen av det. Dessutom anses länder, regioner eller kommuner som bjuder in till forskning

28. Europeiska kommissionen, KOM(2011) 808

29. Social innovation, VINNOVA information, VI 2015:04

och samarbeten runt samhällsnyttiga spörsmål även kunna attrahera forskare och nyckelpersoner utifrån.”Sociala innovationer bidrar till att lösa sociala utmaningar, och skapa ett attraktivt Sverige - och har historiskt visat sig vara avgörande för samhällsutvecklingen.”³⁰

Innovationsupphandling och innovationspartnerskap

Som stor inköpare av allehanda tjänster och produkter för den egna verksamhetens behov har den offentliga sektorn märkbar påverkan. Allt fler lyfter betydelsen av att offentlig sektor driver på innovation genom att ”köpa det som inte redan finns”. Man talar om offentlig sektor som upphandlare av innovation, så kallad innovationsupphandling.

EU:s nya upphandlingsregler som införs 2016 gör långvariga samarbeten möjliga och överbryggat gapet mellan utvecklingsfasen och upphandlingsfasen via så kallade innovationspartnerskap. Med partnerskapet kan upphandlande myndigheter samarbeta med andra organisationer i såväl utveckling som köp av nya innovativa varor och tjänster. I praktiken innebär det att ett företag som är med och utvecklar även får vara med i upphandlingen.

”Den upphandlande myndigheten får besluta att inrätta innovationspartnerskapet med en eller flera partner som bedriver separat forsknings- och utvecklingsverksamhet.” Om lagförslaget antas kan organisationer som inte bedöms ha separat FoU-verksamhet inte delta i ett innovationspartnerskap, vilket kan försvåra för innovativa tjänstebaserade företag vilka ofta inte har en separat FoU-verksamhet.

Foto Mario Prbat

30. Ibid

Förnyelse kontra förbättring

Företrädare för innovationsområdet poängterar att innovationsverksamhet inte är att sammanblanda med utveckling av det befintliga. Det har sannolikt varit viktigt att positionera sig mot reguljär verksamhetsutveckling och ständiga förbättringar för att få särskilda beslut och resurser till att tänka utanför ramarna. Men när framgångsfaktorer för innovativa organisationer och system identifieras finns det paralleller till kvalitetsmogna organisationer. Organisationer och kommuner som är profilerade mot kvalitet har utvecklade former för medborgar-, brukar- och kundsamverkan. Därmed finns förutsättningar att ta klivet till samproduktion och att ta vara på idéer som invånare och brukare har även för nyskapande tjänster och arbetsformer.

Teoretiker och praktiker på kvalitetsområdet hävdar att organisationer som har utvecklat strukturer, system och kultur för att arbeta med förbättringar av befintlig verksamhet, har grundförutsättningar för att arbeta med förnyelse. I takt med att innovationsverksamhet når större mognad börjar också styrning och organisering diskuteras.

Göteborgs Stads initiativ

I spåren av innovationsfrämjande direktiv från EU, stat, region och kommunfullmäktiges egna ambitioner har Göteborgs Stad tagit flera steg och beslut för att möta yttre krav och egna behov. En del i kommunens innovationsstrategiska arbete är att tydligare länka samman kommunens verksamheter med det kringliggande innovationssystemet (centrumbildningar, teknikparker, inkubatorer, forskningsinstitut), entreprenörer samt investerare och finansärer av utvecklingsprojekt som under lång tid byggts upp³¹.

I fullmäktiges budget 2016 och dess yrkande tas steg mot att ge innovationsverksamheten bredare och permanenta former genom att utarbeta en innovationsstrategi samt bygga upp en lednings- och stödfunktion för forskning och innovation. Ambitionen är att systematiskt arbeta med att överbygga de hinder för innovation som man ser från stadens sida. Exempel på sådana hinder är att förvaltningskultur dominerar över utvecklingskultur, lagar och regler hämmar innovation samt att många av de processer staden driver är slutna och professionaliserade.

Kreativitet och frihet är viktiga parametrar för innovation men paradoxalt är systematik i form av rutiner lika viktigt. Det räcker då inte med rutiner för den löpande verksamheten utan det behövs också rutiner för forskning och innovation i form av innovationsledningssystem. Mycket talar för att behovet av att strukturera och planera innovationsprocesser är än större idag då många organisationer är under hårt effektiviseringstryck. Forsknings- och innovationsstrategin ska både stärka innovationsarbetet kopplat till frågor som rör stadsutveckling och kommunens uppdrag att leverera välfärdstjänster i form av vård, skola och omsorg.

31. Göteborgs Stads ansökan till Tillväxtverket

Konsekvenser för framtidens kunskapsstad

- Innovationsverksamhet betraktas som katalysator för resultatgivande möten över discipliner och organisationsgränser, bryggan mellan teori och praktik, vetenskaplig och idéburen kunskap. Stadens innovationssatsning kan användas som pådrivare för kunskapsproducerande allianser.
- Innovativa kommuner behöver olika typer av kunskapsgrunder. Praktisk kunskap, klokhetskunskap³² men också i allt högre grad en teoretisk kunskap. Innovation kräver också handlingskompetens (inte vetande eller praktisk kunnande). Det driver således efterfrågan på ett brett spektrum av kunskap och kompetens.
- Organisationer som satsar på innovationer betraktas som intressanta arbetsplatser med plats för stimulerande kreativitet. Förutom att det ligger i linje med Göteborg Stads ambitioner att vara en attraktiv arbetsgivare, är det en fördel när det gäller konkurrens om arbetskraft.

Långsiktiga utmaningar för Göteborg

- ”The same common flaws doom far too many programs.”³³ Empirin visar att det finns alltför många exempel på ambitiösa satsningar från det offentliga med alltför liten nytta. Staden behöver ta till sig forskningens rekommendation att institutionalisera noggrann utvärdering av initiativ och effekter.
- Lärande över gränser är en stor utmaning; att rusta ordinarie verksamhet att implementera förändringar likaså. Staden behöver säkerställa att flödet av information mellan samarbetsarenor, testarenor (som har åtskild organisering) och den ordinarie verksamheten fungerar utan långa fördröjningar. Staden behöver bli bättre på att ge den ordinarie verksamheten förutsättningar att implementera och förvalta innovationerna.
- Staden har en stark innovationsprofil mot stadsutveckling. Det är viktigt att staden lika aktivt styr in och säkerställer resurser till, innovationssatsningar kopplade till kommunens kärnverksamhet inom välfärd och utbildning.

32. Från kunskapstypen Fronesis, som står för identifiera problem och förstå vilka typer av lösningar eller insatser som behöver vidtas i olika sammanhang

33. Boulevard of Broken dreams. Why Public Efforts to Boost Entrepreneurship and Venture Capital have Failed – and What to Do about It, 2009. Josh Lerner

Kunskap – vad och för vem?

Från många håll konstateras att likvärdigheten i den svenska skolan minskar och att svenska elever presterar allt sämre i internationella mätningar. Samtidigt satsar omvärlden stort på utbildningsväsendet. Fler barn i utvecklingsländer får grundläggande utbildning och i många delar av världen byggs den högre utbildningen ut.

Utblick internationellt

Utbildningsskillnaderna mellan världens länder minskar. Fler barn i utvecklingsländer får tillgång till grundläggande utbildning, inte minst flickor. Skillnaderna länder emellan är dock fortfarande stora och utjämnas inte under de kommande tio åren.

Tillgång till högre utbildning ökar likaså. I många västländer byggs universitet och högskolesystemen ut. Utbyggnadstakten i många utvecklingsländer är än högre. I några av världens stora ekonomier är utvecklingen slående. Främst Kina, men också Indien och Brasilien, har en mycket stor ökning av antalet högskoleutbildade i sin befolkning. I vissa omvärldsrappporter anges att år 2025 kommer fler personer att utbildas på det södra halvklotet än på det norra. En kunskapsförskjutning, vad gäller investeringar i ledande forskning, sker från USA, Japan och Tyskland. Under år 2022 kommer Kina, som då blir störst, vara ledande på investeringar inom området.

Den högre utbildningen omvandlas också på andra sätt, exempelvis genom att:

- Antalet internationella studenter, vid högskolor och universitet runt om i världen, har ökat kraftigt under de senaste åren.
- Många transnationella företag har numera en avancerad utbildning/kompetensutveckling för sina anställda. Personalen kan fortlöpande tillägna sig nya kompetenser och avancerade kunskaper som är relevanta på dagens och morgondagens arbetsmarknad.
- Den tekniska utvecklingen har också möjliggjort högre utbildning för fler genom att erbjuda storskalig öppen nätkurs så kallad MOOC's (massive open online courses), till liten lärarinsats. Och nya pedagogiska modeller kan testas.

EU har i sin strategi för jobb och tillväxt angett att minst 40 procent av 30–34-åringarna ska ha minst två års eftergymnasial utbildning år 2020. Enligt EU:s uppföljning hade 37 procent av 30–34-åringarna sådan utbildning 2013, men det finns stora skillnader inom EU och mellan könen. Bland kvinnorna hade redan 41 procent minst två års eftergymnasial utbildning 2013, medan motsvarande nivå för männen var 33 procent. För kvinnorna är alltså målet redan nått, medan det är en bra bit kvar för männen.

Likvärdigheten i fokus

Likvärdigheten³⁴ i den svenska grundskolan har minskat. Skolverket konstaterar i sin analys av betygsresultaten inom grundskolan för 2015 att färre elever blivit behöriga till gymnasiet men att den genomsnittliga betygspoängen ökar mer än tidigare år. Skillnaden mellan de skolor som uppvisar goda resultat i förhållande till de skolor som har en vikande utveckling ökar. Motsvarande bild kan även redovisas för grundskolorna i Göteborg, oavsett huvudman, vilket även föranlett stadens satsning på utsatta skolor.

Svenska elevers vikande resultat i olika internationella kunskapsmätningar som PISA och TIMSS har fått stort genomslag i debatten. Svenska elevers resultat har sjunkit i förhållande till andra länder och i förhållande till vad de presterade i de första mätningarna. Fokus har därför riktats på basfärdigheter som läsförståelse och matematik såväl genom riktade utvecklingsåtgärder från den nationella nivån som exempelvis utökad undervisning inom dessa ämnen i grundskolan.

Gamla skolämnen och vikten av nya kompetenser

Vikten av basfärdigheter som en god läsförståelse och språklig hantering betonas men också andra kompetenser lyfts fram som väsentliga för dagens och morgondagens elever. God digital kompetens och problemlösning betonas och flera skolor runt om i landet inför nu till exempel programmering på schemat. Medie- och informationskunnighet är ett annat område som lyfts fram liksom entreprenörskap. EU har genom att slå fast åtta nyckelkompetenser visat på vad som är väsentliga kompetensområden för morgondagens medborgare.

EU har genom att slå fast åtta nyckelkompetenser visat på vad som är väsentliga kompetensområden för morgondagens medborgare.

Vi får också ett allt friare sätt och ökade möjligheter kring var och när vi lär oss saker.

Tankar kring ”flipped classroom” där läraren handleder medan den mer traditionella undervisningen kan ske oberoende av tid och plats genom olika digitala medier vilket kan komma att genomsyra allt fler skolformer. Den digitala utvecklingen öppnar nya möjligheter för förskola och skola.

Viktigt med bra mottagande av nyanlända

Globalisering och migration är megatrender som påverkar den svenska skolan. Fler barn kommer till Sverige på grund av internationell oro. En allt mer globaliserad arbetsmarknad innebär också att fler skolelever kommer till staden tillsammans med sina familjer som arbetar, studerar eller forskar. Infödda elever lämnar Göteborg för att studera utomlands.

34. Skolverket definierar likvärdighet i tre aspekter; lika tillgång till utbildning, lika kvalitet på utbildningen och utbildningen ska vara kompensande.

För att öka likvärdigheten i skolan är arbetet med mottagandet av nyanlända ett mycket viktigt område. Skolverket har genom sin statistikdatabas SIRIS för första gången under 2015 redovisat betygsresultaten i grundskolan med bakgrundsdata om nyanlända elever. För Göteborgs del kan man då utläsa att andelen elever som uppnått kunskapskraven i alla ämnen totalt i staden uppgick till 72 procent. Räknar man bort nyinvandrade elever (det vill säga de som varit i Sverige mindre än fyra år) uppgick motsvarande andel till 94 procent. Resultatet belyser tydligt de utmaningar som finns i arbetet med att ta emot nyanlända elever på ett bra sätt. I staden pågår för närvarande många insatser inom detta område, vilket bland annat är tydligt i Göteborgs Stads gemensamma riktlinjer för mottagande av nyanlända.

Ojämnt tryck på högre utbildning

Sedan 1990-talet har antalet platser vid universitet och högskolor ökat kraftigt. De senaste årens utveckling visar dock på att antalet platser vid grundutbildningen minskat och då främst platser vid fristående kurser.

Inför antagningen till hösten 2014 ökade antalet sökande medan tillgången till platser minskade något. Sammantaget medför detta att konkurrensen om en studieplats ökat på senare år. Söktrycket varierar dock mycket mellan olika utbildningar. Till psykologutbildningen är det runt tio sökande per utbildningsplats medan i princip alla behöriga antas till lärarutbildningarna.

Konkurrensen om en studieplats har ökat på senare år.

Övergången till högskola varierar mellan olika grupper. 2014 hade 44 procent av 24-åringarna påbörjat studier vid högskolan, kvinnor i högre utsträckning än män. Samtidigt har föräldrarnas utbildningsbakgrund fortsatt stor betydelse. UKÄ konstaterar att det inte skett någon utveckling vad gäller den sociala snedrekryteringen till högskolan under den senaste tioårsperioden. Däremot är det glädjande att det skett en utjämning i rekryteringen bland dem som har svensk respektive utländsk bakgrund. Undantaget är de som kommit till Sverige i skolåldern det vill säga mellan 7-18 år.

På den grundläggande nivån inom högskolan är kvinnorna i majoritet (59 procent). På forskarnivån är könsfördelningen i princip jämn, vilket delvis förklaras av att männen är i majoritet bland de utländska doktoranderna.

Sverige satsar mycket offentliga medel på forskning inom högskoleväsendet jämfört med andra länder. I en internationell jämförelse är det bara Sverige och Schweiz som satsar mer pengar på forskning än på grundläggande utbildning inom högskolan.

Konsekvenser för framtidens kunskapsstad

- Behov att reformera landets skolsystem.
- Breddens kunskap lyfts inte utan snarare sänks.
- Konkurrenskraften sjunker.
- Potentiella spetstalanger undgår upptäckt.

Långsiktiga utmaningar för Göteborg

- Verka nationellt, regionalt och kommunalt för att regelverk inom utbildningssystemen och ekonomiska förutsättningar gör det möjligt att utveckla skolformsövergripande kompetens- och utbildningsvägar inom gymnasieskolan-vuxenutbildningen-yrkeshögskola och universitet/högskola.

Under våren 2015 presenterade OECD en rapport³⁵ om den svenska skolan. I rapporten presenterades en rad åtgärder som förväntas förbättra resultaten i den grundläggande utbildningen. Flera av dem är utmaningar även för Göteborg.

- Skapa förutsättningar som främjar kvalitet och likvärdighet i den grundläggande utbildningen.
- Elever ska mötas av tydliga och höga förväntningar från sina lärare.
- Öka läraryrkets attraktivitet genom att bland annat se över löneläge och karriärmöjligheter.
- Rektorerens möjligheter att få ägna tid åt det pedagogiska ledarskapet.

35. Improving schools in Sweden, OECD 2015

Förändringstryck på högre utbildning

IT och internationaliseringen är de starkaste trenderna inom undervisningen i hela universitetsvärlden. Den snabba IT-utvecklingen påverkar och ställer nya krav på högskolan som förväntas kunna hantera öppna läromedel, individualiserat lärande och mycket annat. Lärosäten behöver organiseras så att det gynnar kreativitet och entreprenöriellt tänkande i sin strävan att vara en attraktiv innovationshärd.

Utblick internationellt

En negativ demografisk utveckling, finansiella och ekonomiska kriser har påverkat många högskolor negativt, särskilt i södra och östra Europa. I en undersökning av EUA (European University Association) pekar man bland annat på hur en förändrad finansieringssituation påverkar lärosätena; att utvecklingen av European Higher Education Area fortgår men dras med problem då studentpopulationerna förändras och att IT och internationalisering påverkar utvecklingen av undervisningen. Att tillgodoräkna sig poäng från andra länder fungerar ännu dåligt, vilket begränsar rörligheten.

När det gäller resurser till utbildningssektorn inom EU är bilden splittrad. För åren 2008–2014 finns en uppdelning mellan å ena sidan länder i nord som ökar resurserna för högre utbildning och forskning, och å andra sidan länder i syd (samt brittiska öarna) som skär ned. Även inom USA är bilden splittrad.

Breddad rekrytering är ett ämne som fått förnyad uppmärksamhet. Diskussionerna angränsar till den om livslångt lärande, som också får mer uppmärksamhet. Studentpopulationerna förändras genom att lärosätena rekryterar internationellt och försöker bredda rekryteringen till att omfatta äldre studenter, studenter med funktionsnedsättning, etniska minoriteter och studenter som inte uppfyller traditionella behörighetskrav. Det är vanligare att man erbjuder stöd av olika slag under studierna, vilket också ger färre avhopp.

Marknadsanpassning pågår

I Storbritannien och Australien har den högre utbildningen under de senaste åren förändrats i riktning mot en fri marknad, liknande den i USA. Även i Danmark och Nederländerna finns tecken i samma riktning. I Tyskland går man i motsatt riktning.

Det pågår i flera länder en förskjutning från att se högre utbildning som något som är bra för samhället i stort och som ska finansieras offentligt till något som är bra för individen och således ska betalas med privata medel. Utvecklingen gäller dock inte alla länder. I Storbritannien har studieavgifterna höjts kraftigt de senaste åren, doktorandlån har införts och en marknadsanpassning pågår.

Förutom att det blir allt fler utbildningsanordnare, både online och på fysiska platser utomlands, blir det också fler merittyper såsom certifikat och intyg med mera. Tekniska Högskolan i Jönköping är ett sådant exempel. Skolan är en så kallad Cisco Academy, vilket ger behörighet att utbilda och certifiera tekniker inom CCNA, för arbete med stora nätverkslösningar. Det finns emellertid en risk att floran av merittyper växer så att det blir svårt för företag att hitta rätt kompetens.

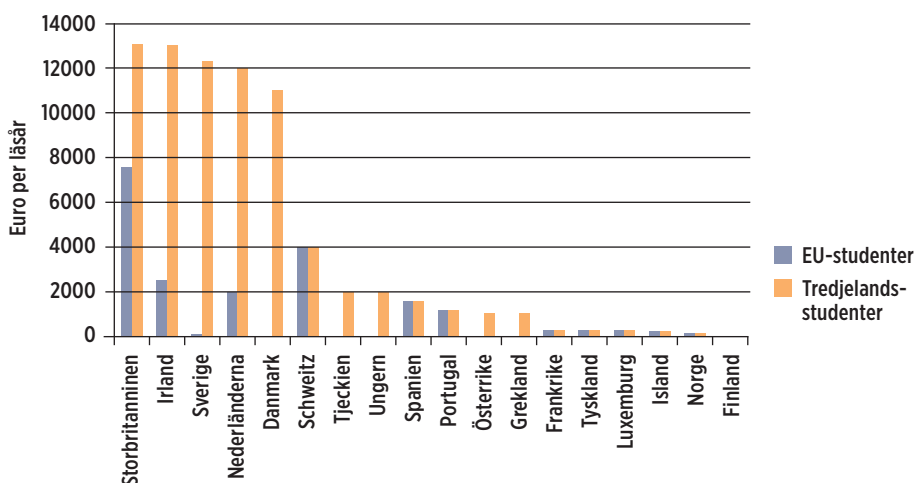
Universiteten blir allt mer internationella

Trenden mot globalisering och internationalisering fortsätter inom hela universitetssektorn. Det gäller även låg- och medelinkomstländer, som bygger upp sin kapacitet för högre utbildning och ofta satsar på en kunskapsekonomi. Även på forskningssidan syns trenden, till exempel i utveckling mot gemensamma forskningsråd (än så länge endast bilateralt).

Många, framförallt höginkomstländer, satsar på fler internationella studenter. Dels för att få mer intäkter (se figur nedan), dels som markör för hög kvalitet. USA är fortfarande största mottagarlandet och fortsätter att växa, så även Turkiet, Polen och Tyskland. Frankrike är nu det tredje största mottagarlandet.

Storbritannien har för första gången sett en minskning av antalet utländska studenter, vilket många oroar sig över. En förklaring kan vara striktare visumregler eller, kanske i högre grad, ryktet om dessa regler.

Genomsnittliga studieavgifter i euro per läsår för utländska studenter i olika europeiska länder.

Källa: www.studyineurope.eu samt www.mastersportal.eu. I de länder där det finns skillnader mellan grundnivå och avancerad nivå har avgifterna för avancerad nivå använts

Storbritannien, Irland, Sverige, Nederländerna och Danmark sticker ut med mycket höga avgifter för tredjelandsstudenter.

Lärosäten med en hög grad av internationalisering har oftare en uttalad strategi för internationell forskning och innovation. De har flera internationaliseringsavdelningar som kordineras mellan ansvarsområden. Regelbunden uppföljning och utvärdering sker.

Digitalisering utmanar traditionell undervisning

Öppna läromedel blir allt vanligare och vissa delar av campusutbildningar läggs online. Stora föreläsningssalar ger vika för grupprum med internet och videokonferensanläggningar. MOOC får fortsatt uppmärksamhet även om skepsisen sprider sig, delvis på grund av kostnaden. I Sverige ger Karolinska institutet MOOC-kurser och både Chalmers och Lunds universitet är på väg. En tendens är att formen används för fortbildning där människor kan komplettera sin utbildning med en specifik kunskap för sitt yrkes skulld.

Stora föreläsningssalar ger vika för grupprum med internet och videokonferensanläggningar.

Det relaterade fenomenet competency-based education (CBE), där studenterna läser helt på egen hand och lärosätet tillhandahåller kursmaterial, guider och prov, sprider sig i USA. CBE tillåter eleverna att avancera utifrån deras förmåga att behärska en färdighet eller kompetens i sin egen takt utan hänsyn till miljön. Metoden är anpassad för att möta olika inlärningsförmågor och ge effektivare studier. De som förvärvat kunskaper genom arbete eller på annat sätt, kan enkelt tentera av kurser i det de redan kan.

Blended learning – blandade lärmiljöer – kombinerar traditionella klassrumsmetoder med mer moderna datorbaserade aktiviteter.

Mer samverkan och fokus på nyttogörande

Debatten om att högre utbildning inte är tillräckligt väl anpassade för arbetsmarknadens behov pågår i många länder. Sällan höjs röster som pekar även på arbetsmarknadens ansvar. I Danmark är nu trycket på arbetslivsanknytning stort. I Sverige har yrkeshögskolan och yrkesgymnasiet inkluderats och uppmärksammats.

Ett år efter examen är cirka 80 procent av alla examinerade i Sverige etablerade på arbetsmarknaden. Universitetskanslerämbetet, UKÄ, visar i en rapport att utbildningsdimensioneringen utifrån studenternas efterfrågan och arbetsmarknadens behov i det stora hela fungerar bra, undantag lärar- och vårdutbildningar. Man anger också att samarbetet mellan högskola och arbetsgivare kan förbättras. Det är viktigt att lärosäten skapar arenor – i de fall det saknas – för systematisk samverkan med arbetslivet.

Ratio är ett fristående institut som forskar om företagandets villkor, marknads ekonomi och politisk förändring. En studie handlar om hur de befintliga styr- och

resursutdelningssystemen för universitet, högskolor och yrkeshögskolan påverkar utbildningens relevans, kvalitet och effektivitet. Analysen visar att för yrkeshögskolan har utbildningen hög kvalitet om den också har hög relevans.

Konsekvenser för framtidens kunskapsstad

- Med internet har det blivit möjligt att lära sig mycket på egen hand. Det leder till ökat intresse för självlett lärande. Det informella lärandet behöver kunna kombineras med institutionaliserad utbildning.

Långsiktiga utmaningar för Göteborg

- För internationell studentrekrytering gäller det att försöka få studenter som kommer till lärosätet att trivas och bli nöjda. Det kan handla om hjälp med sociala kontakter, att klara en ny kultur, karriärrådgivning eller mer akademiskt inriktade stödformer.
- Vara med och aktivt samverka i universitetens och högskolors utbildningsutbud tillsammans med näringslivet.

Foto Matilda Karlsson

Kompetens för ett längre arbetsliv

Omvandlingstrycket i det svenska arbetslivet ligger i topp bland de europeiska länderna. Nya dator- och robotsystem tros påverka de flesta branscher och yrkesområden. Produktionen blir allt mer specialiserad och många företag har svårt att hitta kvalificerad personal. Matchningen på arbetsmarknaden är ett problem som medför att små och stora företag har svårt att växa. Arbetsgivares och arbetstagares förmåga att ta tillvara och utveckla olika kompetenser och kunskaper är viktigt för att klara konkurrensen om arbetskraften.

Tidigare långsiktiga planeringsunderlag

Under hösten 2013 tog stadsledningskontoret fram två rapporter som berörde arbetsmarknad och näringsliv. Båda dessa områden har betydelse för Göteborg som framtida kunskapsstad. Näringslivets konkurrenskraft och sammansättning är en avgörande del i att locka hit, behålla och skapa ny spetskompetens. Att så många som möjligt får möjlighet att komma in på arbetsmarknaden och att deras olika kompetens och kunskap tas tillvara och utvecklas på bästa sätt är en viktig del i att bygga upp och bredda kunskapen i samhället.

En hel del av de trender, utmaningar och möjliga vägar framåt som togs upp i dessa båda rapporter har således beröringspunkter även med Göteborg som framtida kunskapsstad. Bland annat matchningen på arbetsmarknaden, arbetskraftsinvandring, avindustrialisering eller återindustrialisering samt kulturella och kreativa näringars betydelse för innovation och attraktion. För fördjupade analyser och beskrivningar hänvisas därför till dessa rapporter.

Utblick internationellt

Globaliseringen och teknikutvecklingen har försämrat konkurrensförmågan hos utbildad arbetskraft i rika länder medan grupper av välutbildade fått en ökad konkurrensförmåga. Många pekar också på att arbetsmarknaden kommer att bli allt mer tudelad. En allt mer utvecklad produktions- och kommunikationsteknik medför krav på en mer högutbildad och därmed mer vävlönad arbetskraft. Men också större efterfrågan på en mer lågutbildad och lågavlönad arbetskraft för att utföra enklare delar av produktionen samt enklare servicetjänster och hushållsnära tjänster.

Den ökade specialiseringen bygger på stabila transport- och logistiksystem och baseras på rationella företagsekonomiska kalkyler och beslut, men ökar också sårbarheten vad gäller exempelvis pris- och marknadsutveckling då man som region/stad kan vara starkt import- eller exportberoende.

Yrken upphör och nya yrken skapas

Den svenska arbetsmarknaden präglas av en snabb förändringstakt. Yrken inte bara utvecklas. Yrken upphör och nya yrken, ja, hela branscher tillkommer. Omkring 450 000 jobb försvinner och ungefär lika många tillkommer varje år, en årlig omsättning på drygt 20 procent. Sveriges position i den globala konkurrensen om varor och tjänster med högt förädlingsvärde, och därmed om kunskapsintensiva och högkvalificerade arbetstillfällen, gör dessutom att kunskapskraven på arbetsmarknaden ökar och att allt fler jobb kräver en hög utbildningsnivå. För att motsvara de krav på kompetensförsörjning som näringslivet kommer att ha i morgon blir det nödvändigt att gå från ord till handling när det gäller "det livslånga lärandet". Det kräver att fler individer än i dag inte ser sitt första yrke som ett val för livet utan som en start på en varierad yrkeskarriär.

Omvandlingstrycket i det svenska arbetslivet ligger i topp bland de europeiska länderna, nästan sex av tio arbetstagare i Sverige uppger att de blivit direkt påverkade av ny teknik eller nya processer på arbetsplatsen de senaste tre åren. Under 2014 presenterades rapporten "Vartannat jobb automatiseras inom 20 år" från stiftelsen för strategisk forskning. I rapporten redogör man för hur våra arbeten kommer att påverkas av de nya dator- och robotsystem som är på väg in i nästan alla branscher och yrkesområden. I rapporten beräknas att 53 procent av dagens anställda kan ersättas med digital teknik under de kommande två decennierna. Yrken som kräver fingerfärdighet, originalitet, konstnärlighet, social förmåga, förhandling, förmåga att övertala och omtanke om andra människor har lägst sannolikhet att ersättas av ny teknik. Breda och välutbildade tjänstemannagrupper som ekonomer, marknadsförare och personaltjänstemän kommer påverkas i stor omfattning. Andra yrkesområden som berörs i stor omfattning är exempelvis butikspersonal och transportarbetare.

Det innebär förstås inte att alla dessa arbetstillfällen försvinner, eftersom nya jobb också tillkommer, bland annat som en följd av just teknikutvecklingen. Däremot är det oklart om människor har förutsättningar att ställa om till de nya jobb som växer fram. I detta sammanhang är tillgången till eftergymnasial vidareutbildning för yrkesverksamma som vill eller behöver byta jobb en nyckelfaktor som bara kommer att öka i betydelse.

Konkurrenskraft, förmåga till omställning och anställningsbarhet

De ökade utbildningskraven och en allt mer specialiserad arbetsmarknad har medfört att många företag har svårt att hitta kvalificerad personal samtidigt som stora grupper är arbetslösa, det vill säga att matchningen på arbetsmarknaden är ett reellt problem. Svenskt näringsliv anger att vart femte rekryteringsförsök misslyckas och att detta medför att små och medelstora företag får svårt att växa. Både arbetsgivares och arbetstagares förmåga att ta tillvara och utveckla olika kompetenser och kunskaper på bästa sätt är en viktig del i att bygga upp och bredda kunskapen i samhället och för att klara konkurrensen om arbetskraften.

Under många år har begreppet ”det livslånga lärandet” stått för något värdefullt och eftersträvarvärt. Samtidigt är det sannolikt så att det fortfarande är tämligen få individer som de facto byter yrkesinriktning. Fortbildning i avsikt att så långt som möjligt hålla jämna steg med tekniska och organisatoriska förändringar i det egna yrket är en sak. Vidareutbildning och byte av yrkesbana något helt annat. Samtidigt är det troligt att det är just det senare som kommer att bli allt mer angeläget och efterfrågas av ett näringsliv i ständig förändring.

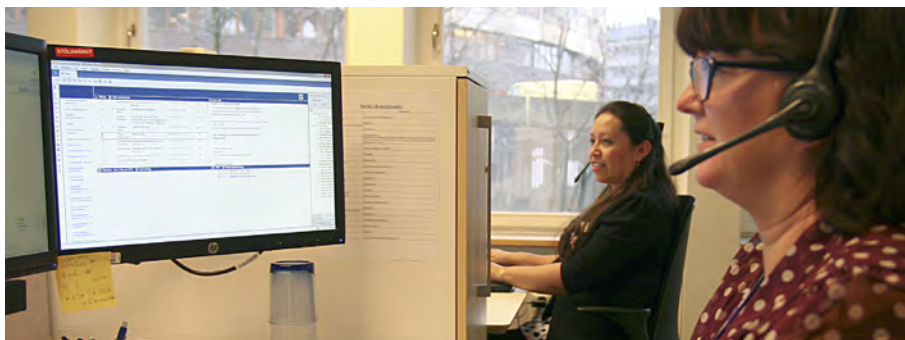

Foto Klas Eriksson

Livslångt lärande och karriärväxling

Även ett längre arbetsliv (för att klara en åldrande befolkning) kräver ett livslångt lärande. Det reser många frågor, bland annat hur samhällets och arbetslivets snabba förändringstakt påverkas. De kunskaper man förvärvar under sin utbildning i unga år riskerar att inte vara relevant för ett helt yrkesliv utan behöver påfyllning eller en helt ny inriktning, en karriärväxling längre fram i livet.

Kompetens bildas av kunskap och erfarenheter och eget tänkande/reflekterande. För att kunskap ska ombildas till kompetens krävs det att man kan integrera kunskap, erfarenhet och eget tänkande till en sammanhållen enhet. Kompetensutveckling blir också en del i det livslånga lärandet.

En god omställningsförmåga hos individen och arbetsmarknaden kan också underlätta arbete högt upp i åldrarna, då individer kan byta yrke, bransch eller arbetsuppgifter istället för att lämna arbetskraften. Såväl arbetskraftsdeltagandet som förvärvsfrekvensen i åldrarna 60–69 år har ökat sedan början av 2000-talet, bland annat som en följd av nya pensionssystem och skatteregler, lagändringar och bättre hälsa. En annan bidragande orsak är den stigande utbildningsnivån hos framför allt 1940-talskullarna, som höjts ännu mer sedan dess. Även pensionsåldern ökar med utbildningsnivån. Att äldre yrkesverksamma tar del av vidareutbildning är positivt, inte bara för individen utan också samhällsekonomiskt eftersom fler välutbildade äldre och ett längre arbetsliv bidrar till att minska försörjningskvoten och finansiera välfärden.

Möjligheten till fortbildning och vidareutbildning

Det är i det här sammanhanget problematiskt att möjligheterna till vidareutbildning inom ramen för högskolorna har minskat. En kartläggning av TCO visar att högskolans utbildningsutbud under tidsperioden 2008–2014 har utvecklats på ett sätt som försvårar vidareutbildning för yrkesverksamma. Det gäller såväl utbildningar som utbildningsplatser och det gäller i alla avseenden: utbildningar som är korta (högst ett år långa) och utbildningar som är korta och ges på kväll/helg, deltid, distans eller på sommaren. Denna bild bekräftas av Universitetskanslersämbetet, som i sin senaste årsrapport konstaterar att utrymmet för vidareutbildning har minskat.

Denna utveckling sammanfaller dessvärre med att kunskapskraven på arbetsmarknaden ökar och att teknikutvecklingen ställer allt högre krav på kompetensutveckling. Om Sverige ska kunna behålla sin internationella konkurrenskraft och finansiera välfärden förutsätter det att människor har och får möjlighet att ställa om till de nya jobben.

Yrkeshögskolan bygger idag på sammanhållna utbildningar vilket hindrar behovet att själv kunna plocka kurser som passar individens och arbetsgivarens behov av fort- eller vidareutbildning.

Frågan är – hur utformas ett flexibelt utbildningssystem för en arbetsmarknad som vi inte vet hur det kommer att se ut om 20–30 år?

Konsekvenser för framtidens kunskapsstad

- Matchningen på arbetsmarknaden försvåras.
- Teknikutvecklingen skapar nya kompetenskrav.
- Dagens utbildningssystem stödjer inte i tillräcklig grad ett livslångt lärande och arbetsmarknadens behov av fort- och vidareutbildning.

Långsiktiga utmaningar för Göteborg

- Skapa infrastruktur för vuxnas lärande med hög tillgänglighet till kompetensutveckling och utbildning i ett öppet utbildningslandskap över organisatoriska och geografiska gränser.

Beslutade långsiktiga politiska ambitioner

Det är fler beslutande organ än Göteborgs Stad som ansvarar för och har möjlighet att påverka utvecklingen för en framtida kunskapsstad. Här återges några politiska ambitioner.

EU

Staden lyfts fram i EU:s tillväxtstrategi

Europa 2020-strategin är EU:s långsiktiga tillväxt- och sysselsättningsstrategi. I den lyfts stadens betydelse för tillväxt och sysselsättning fram. Den ska ge EU en tillväxt som är smart genom effektivare investeringar i utbildning, forskning och innovation, hållbar genom en övergång till en koldioxidsnål ekonomi och inkluderande genom tydliga satsningar på nya jobb och fattigdomsminskning. Strategin är inriktad på fem överordnade områden:

- Sysselsättning
- Forskning och utveckling
- Klimatförändring och hållbar energiförsörjning
- Utbildning
- Kamp mot fattigdom och social utestängning

Sju huvudinitiativ bedöms ha avgörande betydelse för att Europa ska kunna kraftsamla för tillväxt och sysselsättning. Huvudinitiativen är: innovationsunion, unga på väg, resurseffektivt Europa, integrerad industripolitik för en globaliserad tid, agenda för ny kompetens och arbetstillfällen samt europeisk plattform mot fattigdom och social utestängning. Följande EU-fonder och program är relevanta för kunskapsstaden:

- Svenska socialfondsprogrammet och regional plan för sysselsättning och kompetensutveckling.
- Programmet för regionala strukturfondsprogrammet Västsverige med kompletterande sektorsövergripande integrerad plan för hållbar stadsutveckling i Göteborgs Stad, som båda fokuserar på innovation, småföretagsutveckling och koldioxidsnåla lösningar
- Horisont 2020 - program för forskning och utvecklingsprogram omfattar bland annat satsningar på Smart Cities (digital utveckling, klimatsmarta lösningar, cirkulär ekonomi, åldrande, Blue Growth, mobilitet, livsmedel med mera)
- Erasmus+ som är program för utbildning, ungdom och sport baserat på åtta så kallade nyckelkompetenser som anses nödvändiga för ett kunskapsamhälle.

EU:s nyckelkompetenser för livslångt lärande:

EU och OECD använder åtta olika nyckelkompetenser när de belyser vad varje medborgare behöver för att klara sig väl och för varje land att utvecklas hållbart. Alla nyckelkompetenserna anses lika viktiga. Var och en av dem kan bidra till ett framgångsrikt liv i ett kunskapssamhälle.

1. Kommunikation på modersmålet.
2. Kommunikation på främmande språk.
3. Matematiskt kunnande och grundläggande vetenskaplig och teknisk kompetens.
4. Digital kompetens.
5. Lära att lära.
6. Social och medborgerlig kompetens.
7. Initiativförmåga och företaganda.
8. Kulturell medvetenhet och kulturella uttrycksformer.

Nationellt

Oavsett regering är ambitionen att Sverige ska vara en framstående kunskaps- och forskningsnation. Likaså ska barn- och ungdomsutbildningen vara av hög och likvärdig kvalitet. I den senaste budgetpropositionen anges att vuxna ska få utveckla sina kunskaper och sin kompetens för att stärka sin ställning i arbets- och samhällslivet samt att främja sin personliga utveckling. Utbildningarna inom yrkeshögskolan ska svara mot behoven av arbetskraft. Kompletterande utbildningar ska tillgodose behov utanför det offentliga utbildningssystemet. Utbildning och forskning vid universitet och högskolor ska hålla en internationellt sett hög kvalitet och bedrivas effektivt.

Regeringen vill se en nyindustrialisering av Sverige samt satsningar på kollektivtrafik, järnvägar, vägar och bredband. Regeringen vill förbättra kunskapsförsörjningen även utanför storstadsregionerna genom en ökning av resurserna för högskoleutbildning i hela landet. Fyra tvärssektoriella prioriteringar har pekats ut för det regionala tillväxtarbetet fram till 2020:

- Innovation och företagande.
- Attraktiva miljöer och tillgänglighet.
- Kompetensförsörjning.
- Internationellt samarbete.

Regeringen har tillsammans med arbetsmarknadens parter, Arbetsförmedlingen och andra myndigheter fört samtal om åtgärder för att inom ramen för etableringsuppdraget skapa så kallade snabbspår in på arbetsmarknaden för nyanlända som har utbildning eller yrkeserfarenhet som efterfrågas. Medel avsätts för förstärkta valideringsinsatser.

Regionalt

Västra Götalandsregionen

Strategin Västra Götalandsregionen 2020 för tillväxt och utveckling i regionen har målet att invånarna ska ha bästa möjliga förutsättningar att utvecklas. Samarbete och partnerskap lyfts fram som framgångsfaktorer. Målsättningen Ledande kunskapsregion handlar bland annat om att utbildning, forskning och innovation ska vara världsledande inom fem utpekade områden, bland annat hållbar stadsutveckling.

En region för alla är ytterligare ett mål. Den innebär att kopplingen mellan utbildning och arbetsliv ska förstärkas, livslångt lärande öka, delaktighet och konkurrenskraft samt tillgång på kommunikation ge förutsättning för arbete, utbildning och kultur.

Ett regionalt handlingsprogram för europeiska och internationella innovations- och forskningssamarbeten antogs 2013 av regionutvecklingsnämnden. En analys har där- efter gjorts för att öka regionens kunskap om västsvenska aktörers utmaningar, motiv och behov av stöd kring en ökad medverkan i och påverkan på europeiska forsknings- och innovationsprogram och policy. Aktörerna som analyserades var akademier, små och medelstora företag samt offentlig sektor, däribland kommuner.

Analysen visar att offentlig verksamhet behöver visa forskare och företag vart de ska vända sig för forsknings- och innovationssatsningar samt öka kunskapen om EU:s utvecklingsverktyg. Dessa verktyg är tydligt inriktade på nytta och samhällsutmaningar.

En av slutsatserna är att detta borde vara av stort intresse för kommuner att engagera sig i EU:s forsknings- och innovationssamarbete. Efter omorganisationen av Västra Götalandsregionen finns nu avdelningen forskning, utveckling och utbildning inom koncernstaben för regional utveckling. Avdelningen ska bidra till att stärka forsknings- och innovationsmiljöer i regionen och att västsvenskt deltagande ökar i nationella och europeiska forskningsprogram.

Göteborgsregionens kommunalförbund

Det ligger i Göteborgsregionens kommunalförbund (GR) uppdrag att tillsammans med medlemskommunerna bedriva kompetensutveckling och att stödja kommunerna i samordnande insatser kring kompetensförsörjning. Arbetet innebär att synliggöra kompetensbehov och skapa samverkansformer för arbetsmarknadens parter. GR:s strategi för hållbar tillväxt bygger på Vision Västra Götaland - Det goda livet och strategin för tillväxt och utveckling Västra Götalandsregionen 2020, som speglar Europa 2020-strategin.

Göteborgs Stad

Göteborgs Stads budget för 2016-2018 tangerar flera av de trender som denna rapport behandlar. En röd tråd är behovet och funktionen av mötesplatser, arenor, närmiljöer, lärmiljöer, entreprenörskvarter och stadsrum där alla i staden kan stråla samman. Livslångt lärande, inlärningsförmåga, förståelse, dialog och demokrati är begrepp som också återkommer i budgeten. Som arbetsgivarorganisation finns målet om att stadens arbetsplatser ska spegla Göteborgs befolkningsstruktur.

Som arbetsgivarorganisation finns målet om att stadens arbetsplatser ska spegla Göteborgs befolkningsstruktur.

I kommunfullmäktiges vision Göteborg 2021 är staden internationellt känd som en modig förebild för hållbar tillväxt. Staden är innovativ, öppen och inkluderande så att alla invånare känner mening och delaktighet. Varje år fram till 2021 har olika fokus som på olika sätt visar sig i stadens verksamheter.

I stadens översiktsplan anges bred samverkan som viktig för stadens utveckling. I planen finns också målet att verka för en solidarisk och hållbar stad där alla behövs och där alla får goda möjligheter att utveckla sina liv. Staden ska erbjuda goda etableringsförutsättningar för olika företag och verksamheter. Göteborg som attraktiv studentstad ska stärkas. I trafikstrategin anges att stadens strategi för godstransporter är att stimulera innovationer i samverkan med akademi och näringsliv.

Sektorsövergripande integrerad plan för hållbar stadsutveckling, som kommunstyrelsen antog i juni 2015, har en tongivande roll för att samordna stadens internationella samarbete och EU-projekt inom ramen för regionalfonden. Det gäller även övriga EU-program för att främja hållbar region- och stadsutveckling, forskning och innovation.

Möjliga vägar framåt

Betydelsefulla vägval för Göteborg

Utifrån omvärldsanalysen presenterar vi här möjliga vägval för Göteborgs Stad som kan bidra till fler uppfyllda mål och en önskvärd framtid. Rapporten är kopplad till stadsledningskontorets tidigare rapporter om näringslivet och arbetsmarknad/arbetsliv. Mycket av det som redovisats i rapporterna är även aktuella för en framtida kunskaps- och innovationsstad. Det pågår dessutom flera arbeten i staden i syfte att stärka Göteborg som kunskaps- och hållbar innovationsstad. Till exempel pågår arbete med att utforma en forsknings- och innovationsstrategi för Göteborgs Stad, arbetet inom Mistra Urban Futures – Centrum för hållbar stadsutveckling - vars arbetssätt bygger på medskapande och insatser för Jämlikt Göteborg.

Men vi ser några vägväl som vi bedömer har betydelse för Göteborg och som kan komplettera stadens nuvarande arbeten.

Utveckla Triple helix till Penta helix

Göteborg och Västsverige ligger långt framme i forskning och innovationer inom de fem styrkeområdena. Ett resultat som det nuvarande samarbetet med akademien och marknadsaktörer bidrar till ihop med våra science parks.

Men staden behöver också ha fokus på ett bredare kunskapsbegrepp för att riktigt bli en kunskapsstad – med både bredd och spets. Det är en viktig förutsättning för att nå stadens målsättning att vara en hållbar innovationsstad.

Det vi vill lyfta som ett utvecklingsområde är samarbetet och samverkan med andra aktörer i staden. Göteborgs Stad, akademien och näringslivet är idag de naturliga aktörer som gemensamt driver projekt för nya innovativa lösningar inom samhällsutveckling i partnerskap inom så kallad Triple helix. Men om vi ser till vilka som använder staden är de fler än Göteborgs Stad, akademien och näringslivet. Vi hänvisar till vår historia och anger att Göteborg ska fortsätta vara öppen för världen samtidigt som vi ser brister i hur vi tar tillvara all den kunskap, kompetenser, idéer och erfarenheter som redan finns hos stadens alla kunskapsbärare.

En väg är att staden utvecklar Triple helix till Penta helix, både i utformandet av staden och i verksamhetsutvecklingen samt i forskning och innovationer. Samhällets olika aktörer behövs och de vill vara med och bidra till kunskapsproduktion där flera discipliner förs samman. Genom att kombinera erfarenhetsbaserad kunskap med teoretisk kunskap kan nya lösningar skapas.

Uppmuntra sociala innovationer

Staden behöver uppmuntra och stötta utvecklingen av idéer som kan leda till nya lösningar på samhällsproblem för att främja uppkomsten av sociala innovationer, både inom vår egen organisation och på marknaden.

Det är viktigt att påbörja arbetet med social innovation kopplat till stadens innovationsarbete. Samtliga samhällsaktörer behövs för att lösa de utmaningar som samhället står inför. I staden

har ett arbete med en innovationsplattform börjat ta form. I utvecklingsarbetet kommer projekt att skapas för att ta fram ny kunskap och långsiktiga lösningar, som leder till hållbar utveckling. Utvecklingsarbete för social innovation kommer att kräva partnerskap där aktörerna som representeras i Penta helix driver utveckling tillsammans.

Samtliga samhällsaktörer behövs för att lösa de utmaningar som samhället står inför.

Vidareutveckla partnerskap

En annan form av samverkan som blir allt mer vanlig är partnerskap som etableras mellan den offentliga sektorn/staden och de idéburna organisationerna. När en offentlig instans och en idéburen organisation ingår ett Idéburet offentligt partnerskap, IOP, definierar de tillsammans en samhällsutmaning som man gemensamt behöver finna en lösning på. Kombinationen av respektive parts kunskap bidrar på så sätt till en ökad förståelse för ett samhällsproblem och vilka åtgärder som behövs för att det ska lösas. Staden tillämpar idag IOP inom ramen för mottagandet av nyanlända. Social resursförvaltning har ingått samarbetsavtal med flera frivilligorganisationer för boende och social omvårdnad när det gäller ensamkommande flyktingbarn. Erfarenheterna är goda och samarbetet kommer att utvecklas med fler frivilligorganisationer.

Istället för att bjuda in de idéburna organisationerna när förslag redan är framtagna kan staden inleda samarbetet redan vid problemformuleringen. Även i Västra Götalands fem styrkeområden behöver övriga aktörer i penta helix bjudas in redan på idéstadiet.

Extraordinära händelser skapar nya lösningar och lärdomar

De extraordinära flyktingströmmarna vi nu har i landet utmanar staden att våga pröva nya lösningar som kan vara kontroversiella utifrån nu gällande lagar och regler. Här ser vi hur nödvändigheten blir en uppfinningars moder. Förutom att våga pröva nytt behöver vi hitta former för att ta till vara och dra lärdom av de nya lösningarna. Dessa kan innebära förändrade arbetssätt i den ordinarie verksamheten. Önskvärt vore att forskare kan följa och analysera utvecklingen. De erfarenheter vi får kan bidra till en förändring i lagstiftningen som bättre möter behoven.

Redan nu sker ett fördjupat samarbete med de idéburna organisationerna. Effekterna av det stora flyktingmottagandet påverkar stadens verksamhet och stadsplanering även långsiktigt. Därför behöver samarbetet även framöver vara aktivt och att vi ser varandra som likvärdiga parter.

Vi ser också att det blir en stor utmaning för utbildningssystemet när det gäller att möta nyanländas behov, såväl barn som unga och vuxna, för att på bästa sätt förbereda dem för ett arbetsliv i Sverige. Här blir det extra tydligt att Sverige behöver ett flexiblere utbildningssystem än det linjära, framför allt för vuxna. När det gäller stadens skolor finns mycket att lära av varandra i de olika stadsdelarna för att klara mottagandet av nyanlända. Även friskolor är viktiga aktörer för att möta nyanländas behov. Staden har tagit initiativ till samarbete.

Socialtjänsten behöver utveckla arbetssätt och metoder

Flyktingmottagandet innebär även en stor utmaning för stadens socialtjänst. Även här är forskning och kunskapsutveckling angeläget för att utveckla arbetssätt och metoder.

Den nuvarande flyktingsituationen är historisk. Omfattningen och vad det medfört för kommunen för att mobilisera, skapa beredskap och uthållighet i mottagande av asylsökande och nyanlända finns ingen motsvarighet till tidigare. Det understryker vikten av forskningssamverkan utifrån såväl samhällsaspekter som styrning, ledning och verksamhetsperspektiv.

Här finns också behov av scenariobeskrivningar, forsknings- och kunskapsutveckling när det gäller migrationsrörelser i ett framtidsperspektiv, både globalt, nationellt och regionalt/lokalt för att kunna möta kommande utmaningar.

För att samverkan ska kunna fungera behövs tillit, kompetens och struktur i staden. Det gäller för staden som organisation men även för staden som arbetsgivare. För att skapa tillit måste det finnas förståelse och en öppenhet i dialogen mellan de som ska samverka. Kompetens handlar om insikter och kunskap, till exempel om varandras uppdrag och organisation. Hållbara strukturer för samverkan behövs för att säkra närvaro och långsiktighet.

Ledningen har avgörande betydelse

Förutom tillit, kompetens och struktur har ledningen i en organisation eller verksamhet avgörande betydelse för om samverkan som arbetssätt ska bli framgångsrikt.

Det ska framgå tydligt vad vi vinner på att samverka. Några samverkansvinster är tydligt fokus på invånarens behov, större effektivitet vid samordning av resurser samt kunskaps- och kompetensutveckling.

Ett verktyg för samverkan är gemensamma avtal och riktlinjer mellan olika förvaltningar och huvudmän. Gemensamma avtal och riktlinjer som finns idag har visat sig vara framgångsfaktorer för få till en långsiktig och hållbar samverkan.

Begreppet samverkan används ibland analogt med begreppen samarbete och samordning. Här definieras samverkan istället som ett övergripande begrepp som ofta innebär såväl samarbete som samordning. De tre begreppen definieras här på följande sätt.

Samverkan är en viljeinriktning att gå utanför den egna verksamhetens ansvarsområde för att ta sig an problemområden ur ett bredare perspektiv. Det finns en medvetenhet om att till exempel nämnd- och förvaltningsrelaterade revir behöver överskridas för att nå önskade effekter.

Genom **samarbete** tillförs det gemensamma arbetet kompetens från olika kunskapsområden.

Samordning av verksamheter innebär att ekonomi, personal och fysiska tillgångar samordnas för att nå mål och göra verksamheten effektivare och använda resurserna bättre för att möta invånares, brukares och kunders behov.

Våga införa elitsatsning i stadens skolor

För att få hit personer med internationell spetskompetens är det fler saker än bara den aktuella tjänsten som är avgörande. Hela den medföljande familjen behöver erbjudas ett gott liv. Det som är unikt för Sverige och som attraherar är förskolan, men även kvaliteten och utbudet i skolan har en stor betydelse. Gymnasieskolan är en del av den regionala kompetensförsörjningen. Elitsatsningar i grund- och gymnasieskolan kan vara en väg för att attrahera internationell spetskompetens. Annars är risken att dessa personer väljer andra länder med ett annat utbud. Elitsatsning kan exempelvis vara att fler skolor erbjuder undervisning enligt internationella läroplaner.

Strategiska områden för en bredd som lyfter kunskaps- och innovationsstaden

Grundskola och gymnasieskola i staden står inför stora utmaningar under de närmaste tio åren. Det är därför väsentligt att skolan ges goda förutsättningar att fokusera på sitt grunduppdrag. Att fler elever når målen i alla ämnen och att en ökad andel fullföljer gymnasieskolan är grundläggande målsättningar. Sektor utbildning har sedan tidigare identifierat tre strategiska områden - systematiskt kvalitetsarbete, pedagogiskt ledarskap och det kompensatoriska uppdraget. Arbetet inom dessa områden behöver fördjupas och utvecklas.

Antalet elever i skolåldern kommer att öka kraftigt vilket medför att arbetet med långsiktig personalförsörjning och tillgång till lokaler blir allt viktigare. Sist men inte minst behöver stadens arbete med mottagande av nyanlända elever ges ett särskilt fokus exempelvis vad gäller implementering av riktlinjer för nyanlända och kunskaps-spridning mellan skolor med olika stor erfarenhet från området.

Öka samarbetet med fristående skolor

För att motverka ökade skillnader mellan stadens skolor behövs flera olika initiativ. En allt större andel elever studerar vid fristående skolor, vilket innebär att många kommunala beslut inom utbildningsområdet berör allt färre barn och ungdomar i

staden. Ett sätt att möta denna utveckling är att utveckla och bredda samverkan och samarbetet med de fristående skolorna på såväl grundskole- som på gymnasienivå. Det kan handla om ett ökat erfarenhetsutbyte i ett vitt perspektiv men också om att på ett tydligare sätt gemensamt möta stadens utmaningar genom att erbjuda en god utbildning till alla barn och ungdomar oavsett socioekonomisk bakgrund eller var man bor i staden. Det skulle exempelvis kunna innebära att möjligheten för en gemensam intagning av elever till grundskolan, oavsett huvudman, ses över. Staden skulle också på ett tydligare sätt behöva stödja fristående skolor när det handlar om att starta verksamhet i delar av staden med många nyanlända.

Syftet med utbildningen inom skolväsendet

Skollagen 1 kap 4 § Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.

I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. Barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.

Utbildningen syftar också till att i samarbete med hemmen främja barns och elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande individer och medborgare.

Referenser och länkar

Mistra Urban Futures Report 2015:6, Hans Abrahamsson,
Göteborg i världen – Stadens historia förklarar nuet och hållbarheten

Utrikesdepartementet. 2014. Kansliet för strategisk analys.
Strategiska trender i globalt perspektiv 2025: en helt annan värld?

FN: *World Urbanization Prospects 2014*

EIU. *Hot spots – Benchmarking global city competitiveness 2012*

Tillväxtanalys: *Utländska företag 2014*

Universitetskanslerämbetet: *Studenter och examinerade på grundnivå
och avancerad nivå 2013/14*

Migrationsverket: 2015. *Verksamhets- och utgiftsprognos oktober 2015*

Göteborgs Stad. Stadsledningskontoret, avdelningen Statistik och analys:
Befolkningsprognos (PR2015)

FN. *World Urbanization Prospects 2014*

<http://ekonomistas.se/2015/03/12/automatisering-jobbpolarisering-och-inkomstfordelning/>

<http://www.unfpa.org/migration>

<http://www.scb.se/sv/Hitte-statistik/Artiklar/Dagens-urbanisering--inte-pa-landsbygdens-bekostnad/>

www.scb.se

<http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>

Europeisk forsknings- och innovationssamarbeten Västra Götaland
(rapport 2014:1 Tillväxt och utveckling)

F Björk. Malmö Högskola. Urbana studier. 2015.
Innovationslogik för social innovation? www.ivl.se

TREND: Interkulturellt samhället kräver tillvaratagande av kunskapsbärare

EUROCITIES. *Intercultural cities publication 2008*

Barcelona Interculturality plan. 2010.

J Cheshire, P Kerswill, S Fox, E Torgersen. *Multicultural London English*.

Göteborgs Stad. Stadsledningskontoret. 2014.

Långsiktigt budgetunderlag 2015–2017 – Jobb i framtiden eller en jobbig framtid – En rapport om framtidens arbetsmarknad och arbetsliv i Göteborg

René León Rosales. *Om vikten av ett interkulturellt perspektiv i kommunal verksamhet*

Journal of Sociolinguistics. 2011.

Contact, the feature pool and the speech community: The emergence of

Umeå Universitet. 2011.

Skolutveckling på mångfaldens grund. Professor Pirjo Lahdenperä

M Lindgren, B Lüthi, T Fürth. 2005. *MeWe generation – what business and politics must know about the next generation*. Bookhouse publishing

<http://www.kau.se/interkultur>

<http://malmolive.se/om-malmo-live>

TREND: De idéburna får allt större plats som jämbördig kunskapsproducent

Abrahamsson H. 2015. KAIROS-projekt. *Dialog och medskapande i vår tids stora samhällsodaning*. Utbildning & lärande. Vol 9 nr 1.

Abrahamsson H. Göteborgs universitet. Globala studier. 2015. *Civilsamhällets föreningar, rörelser, nätverk och deras viktiga del i att möta samhällsutmaningar*.

Kulturdepartementet. 1999.

Social ekonomi – tredjesektorn för välfärd, demokrati och tillväxt

Forum Idéburna organisationer med social inriktning. *Hur ser social ekonomi på roll som bärande pelare i arbetet för social hållbarhet?* L Sandberg

F Björk. Malmö Högskola. Urbana studier. 2015.

Innovationslogik för social innovation?

<http://socialhallbarhet.se/helastaden/>

<http://www.mistraurbanfutures.org/sites/default/files/knowledgeagendaproject-remissversion.pdf> https://www.youtube.com/channel/UCGs8s7MWsAfjYL_QsqH2-g

https://socialutveckling.goteborg.se/uploads/eu_koden1.pdf

<http://socialutveckling.goteborg.se/team/stod-till-social-ekonomi/lar-mer-om-ide-buret-offentligt-partnerskap/>.

TREND: Digitaliseringen gör kunskap alltmer tillgänglig och delad

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS REKOMMENDATION. 2006.

Om nyckelkompetenser för livslångt lärande, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?qid=1444907725525&uri=CELEX:32006H0962>

M Karlsson, J Åström. 2014. *Kan e-petitioner utveckla den representativa demokratin?* <https://demokratiutredningen.files.wordpress.com/2015/04/karlsson-c3a5str-c3b6m-kan-e-petitioner-utveckla-den-representativa-demokratin.pdf>

VGR. Digital agenda. <http://www.vgregion.se/sv/Vastra-Gotalandsregionen/startsi-da/Regionutveckling/Infrastruktur/Digitalagenda/>

F Björk. Malmö Högskola. Urbana studier. 2015. *Innovationslogik för social innovation?* <http://blogg.mah.se/urbinnovate/2015/04/24/tvarsektoriell-samverkan-penta-helix-och-innovationssystem-for-sociala-innovationer/>

TREND: Vetenskap som förenas och förenar - tvärvetenskaplighet och samverkansformer

Högskoleverket. 2004. *Högskolan samverkar*, IKA-rapport nr 3

Kungliga vetenskapsakademin. Miljökommittén. 2009.

Tvärvetenskap – nödvändigt föra att möta dagens utmaningar.

TREND: Ökat fokus på innovationsklimat

Utrikesdepartementet. Kansliet för strategisk analys. 2014.

Strategiska trender i globalt perspektiv 2025: en helt annan värld?

VINNOVA information VI 2013:12. *OECDs utvärdering av Sveriges innovationspolitik – en sammanställning av OECDs analys och rekommendationer*

OECD. 2013. *OECD Reviews of Innovation Policy: Sweden 2012*

Regeringen. 2015. *Prop 2015/16:1 Utgiftsområde 16*

[http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Gross_domestic_expenditure_on_R%26D_in_the_Triad_and_China,_2003%E2%80%932013_\(%25_of_GDP\)_YB15.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Gross_domestic_expenditure_on_R%26D_in_the_Triad_and_China,_2003%E2%80%932013_(%25_of_GDP)_YB15.png)

TREND: Kraven på innovationsförmåga i offentlig verksamhet ökar

COM(2011) 808 - Horizon 2020 - The Framework Programme for Research and Innovation

Innovationsrådet. SOU 2013:40

Att tänka nytt för att göra nytta – om perspektivskiften i offentlig verksamhet

Näringslivsdepartementet. 2012 *Den nationella innovationsstrategin*. Stockholm

SKL. 2014. *Innovation i offentlig sektor. Vad står vi? Vad gör vi?*

VINNOVA. 2013:01 *Från eldsjälssdrivna innovationer till innovativa organisationer*.

VINNOVA VI 2015:15. *Social innovation*

TREND: Kunskap – vad och för vem?

Pwc. 2015. *Göteborg 2025 – Omvärldsbevakning för Göteborg Stadshus AB*.

Skolverket. Pressmeddelande 150930. *Fler elever obehöriga till gymnasieskolan*

Göteborgs Stad. Stadsledningskontoret. 2014. *Uppföljningsrapport 4 2014*

SKL. 2013. *Myter om skolan hindrar utveckling*

UKÄ. *Årsrapport 2015*.

OECD. 2015. *Improving schools in Sweden*

TREND: Förändringstryck på högre utbildning

Göteborgs Universitet. Forsknings- och innovationskontoret. 2015. Rapport 2015:05, *Högre utbildning i omvärlden*.

Göteborgs Universitet. Forsknings- och innovationskontoret. 2015. Rapport 2015:01. *Aktuella frågor i omvärlden*.

Regeringskansliet. 2015. *Högre utbildning under 20 år*

TREND: Kompetens för längre arbetsliv

Göteborgs Stad. Stadsledningskontoret. 2014. Långsiktigt budgetunderlag 2015-2017; *Jobb i framtiden eller en jobbig framtid – En rapport om framtidens arbetsmarknad och arbetsliv i Göteborg*

Göteborgs Stad. Stadsledningskontoret. 2014. Långsiktigt budgetunderlag 2015-2017; *Vad ska Göteborg företaga sig i framtiden – En rapport om framtidens näringsliv i Göteborg*

Utrikesdepartementet. 2014. Kansliet för strategisk analys. *Strategiska trender i globalt perspektiv 2025: en helt annan värld?*

Kairos Future. 2013. *Framtidens vuxenutbildning*.

Svenskt näringsliv. 2014. Reformagendan 16. *Yrkesutbildning för bättre matchning*.

